

**UCHWAŁA NR LX/644/2014
RADY GMINY SZEMUD**

z dnia 13 listopada 2014 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Szemud na lata 2014–2017

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. 2013 r., poz. 594, z późn. zm.) i art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2014 r. poz. 1446) uchwała się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Szemud na lata 2014–2017, zaopiniowany pozytywnie przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Szemud.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gminy
Szemud

mgr Grzegorz Lasowski

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI GMINY SZEMUD
NA LATA 2014-2017**

CZERWIEC

2014

**Załącznik
do Uchwały Rady Gminy Szemud Nr LX/644/2014
z dnia 13 listopada 2014**

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania
3. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego. Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud z dokumentami na poziomie województwa i powiatu.
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa narodowego.
 - 5.1 Relacje gminnego programu z dokumentami na poziomie gminy.
 - 5.1.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy
 - 5.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
 - 5.1.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Szemud
 - 5.1.4. Strategia lokalnej grupy działania „Kaszubska Droga”
 - 5.2. Charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy
 - 5.2.1. Warunki przyrodnicze i krajobraz kulturowy
 - 5.2.2. Dziedzictwo niematerialne gminy Szemud
 - 5.2.3. Dzieje gminy
 - 5.2.4. Historyczne miejscowości gminy Szemud
 - 5.2.5. Typy i rodzaje zabytków
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony zabytków
 - 5.3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego
 - 5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego
 - 5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.4.1. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Nieruchomych

- 5.4.2. Wykaz kart adresowych gminnej ewidencji zabytków nieruchomych
- 5.4.3. Wojewódzka Ewidencja Zabytków Nieruchomych Archeologicznych
- 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
- 6. Ocena dziedzictwa kulturowego gminy Szemud. Analiza szans i zagrożeń
- 7. Założenia programowe. Priorytety i kierunki działań
- 8. Zasady oceny Realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami
- 9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami
- 10. Podsumowanie . Sposoby realizacji zadań z zakresu ochrony zabytków w gminie Szemud.

1. Wstęp.

Gmina Szemud wchodzi w skład gmin metropolii gdańskiej stanowiąc zielone zaplecze zurbanizowanego Trójmiasta. Zajmuje różnorodnie ukształtowany obszar charakteryzujący się zróżnicowaną rzeźbą terenu, z malowniczymi krajobrazami, licznymi niewielkimi jeziorami, a także walorami przyrodniczymi dużej części Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego.

Według miejscowej tradycji teren gminy należy do krainy Lesôki wchodzącej w skład północnych Kaszub. Obszar ten poza walorami krajobrazowymi wyróżnia wczesne osadnictwo, wsie lokowane między pagórkami i jeziorami, pojedyncze siedliska rozrzucone wśród pól oraz tradycyjne budownictwo.

Z tych powodów od dawna gmina Szemud stanowiła popularne miejsce rekreacji weekendowej i wakacyjnej dla mieszkańców aglomeracji trójmiejskiej. Coraz częściej bywa to turystyka tematyczna, nastawiona na poznawanie bogactwa kulturowego gminy, w którym oprócz tradycji i obyczajów kaszubskich, znaczna rola przypada zachowanym obiektom zabytkowym.

W ostatnich latach na terenie gminy wzrosła znacznie aktywność inwestycyjna w zakresie budownictwa mieszkaniowego. Nie tylko pojawiły się nowe domy mieszkalne w obrębie starych siedlisk, wypierając tradycyjne, prezentujące niski standard obiekty, ale także atrakcyjne tereny w pobliżu granic z miastami, stały się dzielnicami willowo-rezydencjonalnymi.

Wszystkie te zjawiska, chociaż pozytywne dla rozwoju tego terenu, wiążą się z pewnymi niebezpieczeństwami co do zachowania równowagi w polityce gminy, koniecznej dla zachowania tożsamości i zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dlatego celem i zdaniem prezentowanego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud jest przedstawienie wytycznych służących polityce gminy w zakresie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego. Polityka ta powinna być realizowana przede wszystkim poprzez działania pozwalające zachować i rewaloryzować charakterystyczne elementy miejscowego krajobrazu, wyróżniające się w skali metropolii.

Ponadto celowy wydaje się udział gminy w propagowaniu tradycyjnych form architektury, stosowanych twórczo w nowoczesnej architekturze, a także w popularyzacji miejscowych technik, konstrukcji i materiałów, które od wieków budują kaszubski pejzaż.

Program powstał w związku z obowiązkami samorządu gminy wynikającymi z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz.U. 2003, Nr 162, poz. 1568, z późniejszymi zmianami). Wskazane w nim kierunki działań są zgodne z krajowymi, wojewódzkimi i gminnymi dokumentami programowymi. W opracowaniu Programu przyjęto wytyczne opracowane i opublikowane w 2008 r. przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków (Obecnie Narodowy Instytut Dziedzictwa).

Dokument stanowi podstawę współpracy w zakresie opieki nad zabytkami pomiędzy Gminą Szemud, właścicielami zabytkowych obiektów i Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku. Program będzie obowiązywał w latach 2014-2017, a następnie cyklicznie aktualizowany.

2. Podstawa prawna opracowania i cele programu ochrony zabytków w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Podstawą prawną niniejszego opracowania jest **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami, w tym z 2010 r. Nr 75, poz. 474).

Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szemud na lata 2014-2017, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy ma na celu:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków - **Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw** (Dz. U. z 2010 r., nr 75, poz. 474)

Od 5 czerwca 2010 r. rozszerzony został zakres form ochrony zabytków. Ustawa o ochronie zabytków z 23 lipca 2003 r. określała następujące kategorie ochrony zabytków: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. Ustawa z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2010 r., nr 75, poz. 474) wprowadza ochronę zabytków poprzez zapisy w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej. Intencją ustawodawcy było usunięcie luki prawnej w sytuacji, gdy określony obszar nie posiadał obowiązującego planu zagospodarowania przestrzennego, a obiekty zabytkowe na tym terenie nie były chronione w inny sposób. Nowelizacja wyeliminuje sytuacje, w których podejmowano

decyzje dotyczące obiektów zabytkowych, nie uwzględniając opinii konserwatorów wojewódzkich.

Nowelizacja ustawy o ochronie zabytków przewiduje także, że w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej konieczne staje się uwzględnienie ochrony zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (wraz z ich otoczeniem) oraz zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków. **Zmienia to charakter gminnej ewidencji zabytków, która staje się dokumentem wiążącym prawnie.**

Ustawa zmienia także przepisy prawa budowlanego (art. 39 ust. 3), stwierdzając, że w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (a nie tylko wpisanych do rejestru zabytków), pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Nowelizacja z 18 marca ustala termin sporządzenia przez gminy gminnych ewidencji zabytków na 2 i pół roku od wejścia w życie ustawy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

3.1. Obowiązek konstytucyjny ochrony zabytków.

Na obowiązek ochrony zabytków wskazuje Konstytucja Rzeczypospolitej Polski. W myśl art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym”. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”.

3.2. Obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami.

Jak już wspomniano powyżej obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami.).

Zgodnie z nim:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt(burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego

konserwatora zabytków.

3. Programy, o których mowa powyżej, ogłaszane są w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

4. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

Realizowanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest również **ustawowym zadaniem samorządów lokalnych**. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, (Dz. U. z 2013 r. poz. 594), która przewiduje: *„zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. kultury (...), w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”*.

3.3. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów ustawy o ochronie zabytków opieki nad zabytkami.

Na podstawie art. 5, art. 6 ust.1 i art. 86 Konstytucji RP zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami.).

Według zapisów art. 4 cytowanej ustawy ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 powyższej ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - krajobrazami kulturowymi,
 - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego,
 - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - cmentarzami,
 - parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji
2. zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej
 - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje
 - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami pieczęciami, odznakami, medalami i orderami
 - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych

- i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2012 poz. 642 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków.

Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ponadto uregulowania dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się m.in. w poniższych ustawach:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80 poz. 717 z późn. zm.),
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. prawo budowlane (Dz. U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623 z późniejszymi zmianami)
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tj. Dz. U. z 2010 r. Nr 102, poz. 651 z późniejszymi. zmianami)
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturowej (Dz. U. z 2012 r. poz. 406).

3.4. Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy.

Obowiązki gminy w analizowanym zakresie określają zarówno przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), jak również ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594)

3.5. Definicje.

Istotną sprawą wydaje się przypomnienie w tym miejscu definicji związanych z ochroną zabytków. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami szczegółowo określają definicje słownictwa dotyczące ochrony zabytków:

Zabytek- nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,

Zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1

Zabytek ruchomy –rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1

Zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w ich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem

Institucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,

Prace konserwatorskie –działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań

Prace restauratorskie –działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie

Roboty budowlane –roboty budowlane w rozumieniu przepisów prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku

Badania konserwatorskie –działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich

Badania architektoniczne –działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń

Badania archeologiczne –działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny –przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg

Historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi

Krajobraz kulturowy –przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze

Otoczenie –teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego.

Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami są zbieżne z Gminnym Programem Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud. Cele te wymienione

są w przedstawionych poniżej dokumentach:

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art. 84 i 85 ust. 1 Ustawy. W Krajowym Programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach: organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce, stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia rejestru zabytków oraz systemów informacji o zabytkach, komunikacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce. W oparciu o Diagnozę przeprowadzono analizę SWOT i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego Programu: wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.

Dla realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

1. wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. wzmocnienie synergii i działania organów ochrony zabytków,
3. tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

Dla wszystkich wymienionych w Krajowym Programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Zagadnienia horyzontalne:

Istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym Programie i uwzględnionym na każdym etapie prac nad dokumentem, są zagadnienia horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszona w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a. podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.);

- b. porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych;
- c. zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystywanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.);
- d. wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków
- e. zwiększenie zaangażowania samorządów, ze szczególnym uwzględnieniem gmin, w ochronę i opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin) jako skutecznej formy ochrony zabytków.

Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2016 r.

Dokumentem, który powstał dziesięć lat temu i wymaga aktualizacji, ale jak na razie jest znaczący dla kwestii ochrony zabytków to: **Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami z 2004r.** opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod kierunkiem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, konserwatora dzieł sztuki. W Tezach znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele Programu i zasady ochrony konserwatorskiej. We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1)zasady primum non nocere (po pierwsze nie szkodzić),
- 2)zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3)zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4)zasady, zgodnie, z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5)zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,

6) zasady odwracalności metod i materiałów,

7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno:

- konserwatorów

- pracowników urzędów,

- profesjonalnych konserwatorów

- restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów,

- urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych

- codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W rozdziale 2

„Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami”, zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3

„Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz

o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4

„System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego

systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W rozdziale 5

„Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków;

-monitorowanie poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6

„Kształcenie i edukacja”, porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7

„Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud jest zgodny z powyższymi strategicznymi celami polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 – 2013” i „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” z 2005r.

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego ustawą z dnia 20 kwietnia 2004 r. –Dz. U. Nr 116, poz. 1206 z późn. zm.). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również

Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 roku.

Celem strategicznym Narodowego Programu Kultury jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych. W przypadku Gminy Szemud powyższy cel może być realizowany dzięki następującym celom częściowym:

- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze dokumentacji i ochrony zabytków,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Za cel strategiczny Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno- ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez wdrażanie priorytetów w zakresie:

- ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym,
- budowy i rozbudowy infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym,
- renowacji i konserwacji zabytków architektury

W kontekście Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud istotne wydają się ostatnie z wymienionych działań. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą.

W ramach działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi:

- konserwacja zabytków ruchomych, niewchodzących w skład zasobów muzealnych, w tym wystroju i historycznego wyposażenia kościołów,
- zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe. Bardzo ważnym dokumentem jest **Raport z konsultacji społecznych Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2013- 2016**. Zamieszczony na stronie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (http://www.mkidn.gov.pl/media/docs/2013/KP.Raport_konsultacje_spoeczne.pdf).

Projekt Krajowego programu stanowi wykonanie upoważnienia ustawowego, zawartego w art. 84 i 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Obowiązek opracowania Krajowego Programu przez Generalnego Konserwatora Zabytków wynika natomiast z przepisu art. 90 ust. 2 pkt 1 tej ustawy.

4.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Aktualnie obowiązuje **Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego województwa Pomorskiego na lata 2014-2020**, opracowany w marcu 2014 r. Dla niniejszego programu opieki nad zabytkami, istotny jest dział poświęcony turystyce i kulturze.

Ważnym czynnikiem rozwoju dziedzictwa kulturowego, będącego świadectwem bogatych tradycji i tożsamości regionalnej jest dążenie do wzrostu atrakcyjności turystycznej województwa. Zasoby dziedzictwa kulturowego tworzą ogromne i ciągle jeszcze słabo wykorzystane możliwości rozwojowe regionu. Podjęte w tym zakresie przedsięwzięcia przyczynią się do wzrostu roli kultury i turystyki, jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy województwa pomorskiego. Realizowane będą przedsięwzięcia, które mogą dotyczyć gminy Szemud jak np.: modernizacja, rewaloryzacja, renowacja, konserwacja i adaptacja budynków i budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym, a także zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń oraz poprawa dostępu do obiektów zabytkowych.

Istotnym też dla województwa pomorskiego a tym samym gminy Szemud jest wspieranie i zachowanie walorów turystycznych poprzez realizowanie m.in. następujących przedsięwzięć m.in.: ochrona, rewaloryzacja i udostępnianie miejsc cennych przyrodniczo np. szlaki

turystyczne, ścieżki rowerowe, ścieżki dydaktyczne, punkty widokowe a także rewaloryzacja parków gminnych, podworskich oraz zabytkowych cmentarzy jako dóbr kultury. Dokument ten uwzględnia wyniki regionalnych konsultacji społecznych, postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko.

Bardziej długofalowym dokumentem jest **Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020**, gdzie w rozdziale „Unikatowa oferta turystyczna i kulturalna” proponuje się wykorzystywanie w sposób racjonalny i efektywny walorów naturalnych, kulturalnych oraz dziedzictwa kulturowego regionu poprzez wzmocnienie wizerunku danego terenu oraz większą rozpoznawalność i spójność kluczowych regionalnych marek turystycznych i kulturalnych.

W Program Opieki Nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2011-2014 - przyjętym w dniu 18 lipca 2005 r. Uchwałą nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego omówiono także strategię rozwoju województwa pomorskiego, która określa sposób realizacji głównych celów rozwoju. Wśród nich zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń. Zawiera cele gospodarcze, społeczne, kulturowe i ekologiczne ujmowane z ponadpokoleniowego punktu widzenia. W ramach prac nad strategią opracowana została diagnoza stanu rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, która wskazała m.in. na wagę znaczenia wartości regionalnych: kultury i tożsamości, w tym na fakt, m.in. że: poczucie tożsamości regionalnej jest w województwie pomorskim zróżnicowane, a kultura i tradycja zajmują szczególne i trwałe miejsce w wartościach kulturowych regionu. Województwo pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, pruskiego. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Istotne jest także dziedzictwo historii najnowszej. Ponadto województwo pomorskie posiada unikatowe i różnorodne zasoby przyrodnicze i krajobrazowe o dużym potencjale generującym ruch turystyczny.

Na poziomie powiatu istotnym jest opracowanie **Strategii Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Powiatu Wejherowskiego na lata 2011-2020**. W rozdziale przedstawiającym raport o stanie powiatu zwrócono uwagę na różnorodność zasobów dziedzictwa kulturowego, która stanowi bogactwo regionu podobnie jak zasoby przyrodnicze. Walory dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego przekładają się na odrębność kulturową tego regionu, a tym samym sprzyjają rozwojowi turystyki, zwłaszcza coraz popularniejszej turystyki tematycznej. Podkreślono, iż winna być kultywowana tradycja i kultura kaszubska, z całym jej bogactwem, nie tylko w zakresie zachowanego budownictwa tradycyjnego ale również poprzez wspieranie

ludowych artystów, działających na forum muzycznym i plastycznym. Wszechstronność tradycji kaszubskiej to niezwykle ważny czynnik wyróżniający powiat na tle jego otoczenia i jednocześnie przyciągający zainteresowanie zewnętrzne.

Według strategii powiatu wejherowskiego z całego terenu jest wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego 61 zabytków nieruchomych architektury (obecnie 65), w tym tylko jeden zabytek z gminy Szemud – kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kielnie. Wykonanie aktualnej ewidencji zabytków gminy Szemud pozwoli na analizę zachowanych obiektów zabytkowych także pod kątem wytypowania do wpisu do rejestru zabytków.

Dziedzictwo kulturowe to również **wartości niematerialne** jak niepowtarzalne nazwy geograficzne stanowiące niegdyś nazwy przysiółków, a obecnie ulic, język kaszubski, pielęgnowanie muzyki i tańców ludowych, czy też coraz popularniejsza regionalna kuchnia. Wszystkie te elementy składają się na tradycję i kulturę regionu, w którym leży gmina Szemud, stając się zarazem ważnym elementem promocji.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa narodowego.

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

5.1.1. Studium uwarunkowania i kierunków rozwoju Gminy Szemud.

Studium zostało wykonane w 2002 r., przyjęte uchwałą Rady Gminy Nr XLI/364/2002, w dniu 20.03.2002r., a następnie w 2007 r. wniesiono do jego treści zmiany, uchwalone przez Radę Gminy 8 listopada 2007 r. oraz kolejne zmiany obejmujące wsie Bojano i Kieleńską Hutę, przyjęte przez Radę Gminy w dniu 31.01.2013 r.

W rozdziale 2.7. studium dotyczącym uwarunkowań wynikających ze stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, przedstawiono charakterystykę kulturową gminy, stanowiącą region Kaszub zwanego Lesórkami. Wskazano na wczesne osadnictwo sięgające epoki żelaza, którego pozostałościami są liczne udokumentowane stanowiska archeologiczne. Wspomniano także o charakterze gospodarczym miejscowości, w których występowały huty szkła. Ponadto znalazło się tam omówienie typowych zagród gburskich, wskazanie typów rozplanowania siedlisk, zastosowania materiałów i konstrukcji. Nie zabrakło konkluzji o zagrożeniu tego typu budownictwa mieszkaniowego, wynikającym z przekształceń zabudowy wiejskiej i braku wiedzy na temat tradycji budowlanej regionu. Dopełnienie tych uwag stanowią wykazy

stanowisk archeologicznych i obiektów architektury. Dane do tych ostatnich pochodzą z kart adresowych, tzw. fiszek, przechowywanych w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku. W tym czasie fiszki obejmowały jeszcze 144 obiekty. Już podczas przygotowywania wykazu Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w 2012 r., weryfikacja terenowa wskazała na znaczne przekształcenia lub brak części obiektów, toteż w wykazie Wojewódzkiej Ewidencji znalazło się 110 zabytków.

Autorzy studium wskazują także na niekorzystne przekształcenia w układach przestrzennych wsi legitymujących się historyczną metryką. Czytelne do niedawna typy rozplanowania miejscowości, tracą na wyrazistości poprzez podziały parceli oraz nową zabudowę odbiegającą formą od tradycji regionalnej.

Należy jeszcze dodać, iż obecnie Gmina Szemud przygotowuje kolejne, zaktualizowane Studium Rozwoju i Kierunków Zagospodarowania. Ukończenie prowadzonych obecnie prac jest przewidziane na koniec 2014 r.

5.1.2. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Szemud został uchwalony przez Radę Gminy w dniu 25.10.2006 r. (Nr LVI/465/2006). W bieżącym roku 27.03.2014 Rada Gminy przyjęła zmiany planu (Dziennik Urzędowy Województwa Pomorskiego z 19.05.2014, pozycja 1915), obejmujące fragmenty miejscowości Bedargowo, Bojano, Częstkowo, Dobrzewino, Donimierz, Głazica, Jeleńska Huta, Kamień, Kieleńska Huta, Kielno, Koleczkowo, Kowalewo, Leśno, Łebieńska Huta, Łebno, Przetoczyno, Rębiska, Szemud, Szemudzka Huta, Warzno i Zęblewo. Zmiany te dotyczyły poszczególnych działek, głównie z przeznaczeniem części terenu na cele mieszkalne. W kartach terenu znalazły się zapisy dotyczące zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury, dotyczące stref ochrony konserwatorskiej zachowanych układów urbanistycznych. Ponadto w zakresie typu zabudowy wskazano konieczność nawiązania do cech obiektów o wartościach kulturowych. Dotyczyło to zarówno zasady usytuowania obiektu na działce siedliska, jak również kształtu bryły, rodzaju pokrycia dachu, proporcji i rozmieszczenia otworów okiennych, zastosowania detalu architektonicznego oraz tradycyjnych materiałów.

5.1.3. Strategia rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Szemud.

Jednym z podstawowych dokumentów obowiązujących do dziś jest **Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Szemud** powstała w listopadzie 2012 r. Opracowanie diagnozuje potencjał gminy w wielu obszarach, wskazując na jego mocne i słabe strony. W interesującym nas temacie zwraca uwagę na wysokie walory krajobrazowe, przyrodnicze, kulturowe, bogactwo flory i fauny oraz korzystne warunki do rozwoju turystyki. Wskazuje na brak odpowiedniej dbałości o przyrodę, estetykę i zabytki na terenie gminy jak i na fakt niezadowalającej estetyki wsi. Jednocześnie strategia przedstawia wizję rozwoju gminy Szemud do roku 2025.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy gminy, analizy SWOT oraz przyjętej wizji i misji Gminy Szemud wypracowano 3 priorytety rozwoju. Dla tych priorytetów określono cele strategiczne, których realizacja winna się przyczynić do osiągnięcia założonej wizji rozwojowej gminy.

Wypracowane priorytety rozwoju uwzględniają posiadane zasoby, potencjał ludzki, kapitał finansowy i zakładane możliwości rozwoju. Realizacja wybranych celów strategicznych jest spójna, wzajemnie zależna, wzmacnia mocne strony gminy, niweluje zagrożenia. Wymienione są trzy priorytety rozwojowe:

1. Poprawa infrastruktury
2. Poprawa jakości życia i aktywizacja mieszkańców
3. Przyspieszenie rozwoju gospodarczego

Celem strategicznym jest poprawa infrastruktury technicznej gminy, która na pewno przyczyni się do ochrony wartości kulturowych jak i rozwoju turystyki. Jednym ze wskazanych kierunków działań to:

1. Budowa i modernizacja dróg gminnych
2. Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej
3. Budowa i modernizacja sieci wodociągowej
4. Budowa i modernizacja infrastruktury około drogowej
5. Inne inwestycje związane z ochroną środowiska

W ramach priorytetu drugiego wskazuje się następujące cele strategiczne:

1. Poprawa jakości usług realizowanych przez gminę
2. Aktywizacja społeczna mieszkańców
3. Integracja mieszkańców i wzmocnienie współpracy zewnętrznej

W ramach trzeciego celu zaleca się m.in. kultywowanie tradycji i tożsamości kulturowej Kaszub oraz integrację wewnętrzną w miejscowościach jak i w gminie. Poza tym, realizacja zadań w ramach Planów Odnowy Miejscowości przyjętych przez Radę Gminy.

W ramach priorytetu trzeciego celami strategicznymi rozwoju gminy m.in. winno być:

1. Zwiększenie znaczenia turystyki w rozwoju gospodarczym gminy
 2. Poprawa jakości promocji gminy, jej oferty gospodarczej i inwestycyjnej
- Wskazuje się także kierunki działań w ramach tego priorytetu m.in.
1. Zwiększenie znaczenia turystyki w rozwoju gospodarczym gminy
 2. Poprawa jakości promocji gminy
 3. Upowszechnianie wiedzy wśród mieszkańców w celu zróżnicowania usług turystycznych
 4. Rozwijanie produktów turystycznych na terenie gminy
 5. Wspieranie działań poprawiających bazę turystyczną, podmiotów tworzące produkt turystyczny gminy
 6. Wsparcie tworzenia i rozwoju produktów lokalnych

5.1.4. Strategia lokalnej grupy działania „Kasubska Droga”.

W 2007 r. powstało Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania **Kasubska Droga**, obejmująca początkowo obszar trzech gmin: Linii, Luzina i Szemudu. W 2008 r. dołączyła gmina Łęczyce, a w 2009 r. Wejherowo. W 2009 r. Stowarzyszenie podpisało porozumienie z Samorządem Województwa Pomorskiego i odtąd działalność otoczona jest patronatem marszałka województwa. Zadaniem stowarzyszenia stało się oddolne zaktywizowanie społeczności do organizowania lokalnych inicjatyw, z misją wspierania mieszkańców w kreowaniu zrównoważonego rozwoju, ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych. W punkcie 24 statutu Stowarzyszenia znalazł się zapis 24 o konieczności ochrony zabytków.

W 2012 r. przygotowano w ramach stowarzyszenia Strategię rozwoju turystyki i produktu turystycznego na obszarze objętym działaniem lokalnej grupy działania. W części analityczno-diagnostycznej, w rozdziale poświęconym walorom krajoznawczym antropogenicznym czyli stworzonym przez człowieka obiektom kultury materialnej i niematerialnej, znajdziemy krótką charakterystykę zabytków architektury z podziałem na ich funkcję. Wśród zabytków sakralnych

wymieniony został kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kielnie (choć nieprawidłowo datowany), kościół parafialny w Szemudzie, ciekawy zabytek jakim jest brukowana droga prowadząca z Kamienia do Rumi oraz dwuczłonowe grodzisko w Będargowie. Ponadto wśród obiektów kultury materialnej związanej z odrębnością regionu wskazano na zachowane chaty wzniesione w konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną, piwniczki ziemne w obrębie siedlisk, a także działalność Gminnej Izby Regionalnej im. Remusa w Łebnie. Wśród walorów kultury niematerialnej wymieniono język kaszubski, tradycje i obrzędy związane ze świętami religijnymi, działalność regionalnych zespołów muzycznych i tanecznych, miejscowych artystów rzeźbiarzy i malarzy oraz hafciarstwo, słowem całe bogactwo kultury kaszubskiej.

W części strategicznej określono mianem produktu turystycznego także zabytki, a szczególnie tematyczne szlaki zabytków przeznaczone dla tzw. „turysty kulturowego”, dla którego najważniejszy jest aspekt poznawczy rekreacji. Wskazano także możliwości łączenia różnych rodzajów turystyki z konkretnymi zainteresowaniami uczestników, tworząc np. szlaki piesze, konne czy rowerowe trasą zabytków sakralnych czy kaszubskich legend.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

5.2.1. Warunki krajobrazowo-przyrodnicze.

Gmina Szemud zajmuje obszar liczący 17 691 ha, położony w południowej części powiatu wejherowskiego. Krajobraz gminy charakteryzuje urozmaicona rzeźba terenu, ze wzgórzami morenowymi stanowiącymi strefę krawędziową Pojezierza Kaszubskiego. Wzniesieniom towarzyszą doliny rzeczne z bogatą siecią rzek, a także liczne jeziora i oczka wodne. Obszar gminy pokrywają tereny leśne skupione głównie w obrębie Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, zlokalizowanego w północno-wschodniej części gminy. Na terenie gminy znajduje się także rezerwat „Pełcznica” włączony do sieci Natura 2000. W jego granicach leżą trzy bezodpływowe jeziora lobeliowe (Pałsznik, Krypko i Wygoda), a także torfowiska i trzęsawiska z roślinnością bagienną. Ponadto we wsi Bojano utworzono rezerwat mewy śmieszki.

Pod względem kulturowym Gmina Szemud przynależy do Krainy Lesôki, regionu północnych Kaszub, charakteryzującym się urozmaiconą rzeźbą krajobrazu, z lasami stanowiącymi pozostałość dawnej puszczy, wsiami z licznymi przysiółkami dopasowanymi do warunków

naturalnych, a także bogatym osadnictwem, tradycją leśnych hut (głównie szkła) oraz tradycyjnym budownictwem.

Przy zróżnicowanym krajobrazie i bogactwie przyrodniczym teren gminy wykazuje stosunkowo niewielką gęstość zaludnienia, niewielki stopień urbanizacji oraz brak przemysłu. W zakresie gospodarki przeważa charakter rolniczo-hodowlany oraz rozwijający się sektor usług. Wprawdzie przy granicy z Gdynią gęstość zabudowy mieszkaniowej rośnie z roku na rok, lecz nadal obszar ten ma znaczne atuty przemawiające na rzecz rozwoju turystyki i rekreacji.

Rezerwat Przyrody Pełcznica

Na terenie gminy Szemud znajduje się część rezerwatu wodnego Pełcznica (głównie na terenie gminy Wejherowo) i obejmuje jeziora Pałsznik i Wygoda. Obszar chroniony o powierzchni 56,60 ha położony jest w granicach Trójmiejskiego Parku Krajobrazowego, w obrębie kompleksu leśnego ok. 5 km na południowy zachód od Zbychowa. Celem ochrony jest zachowanie kompleksu torfowisk wysokich i przejściowych okalających dwa oligotroficzne jeziora lobeliowe ze stanowiskami bardzo rzadkiego poryblinu jeziornego. Roślina ta posiada jedynie pięć stanowisk w Polsce. W kompleksach torfowiskowych występuje bór bagienny i brzezina bagienna, skupiające rośliny torfowe i uznane relikty. Na otaczających jeziora wzniesieniach, stanowiących strefę otulinową występują zbiorowiska buczyn i lasu dębowo - bukowego. Na terenie rezerwatu stwierdzono łącznie 236 gatunków roślin naczyniowych, z czego 8 objętych całkowitą lub częściową ochroną i 89 gatunków mszaków. Z uwagi na unikalność występujących tu zbiorowisk wodnych, rezerwat ten jest jednym z najcenniejszych obiektów przyrodniczych. Na terenie gminy znajdują się następujące jeziora: Czarne, Jelonek, Kamień, Łękno, Marchowo, Okuniewo, Orzechowo, Otałżyno, Rybarnia, Tuchomskie, Wycztok(Wysoka). Obszar ten jako chroniony wpisany jest na listę Natura 2000.

Planowany jest wpis na listę Natura 2000, częściowo znajdujący się na terenie gminy Szemud, obszar „**Bieszkowice moczary**” oraz „**Lęgowisko mewy śmieszki**”.

Gminę Szemud obejmuje też częściowo **Trójmiejski Park Krajobrazowy**. Tak zwana otulina znajduje się na 2000 ha tego obszaru a całkowita powierzchnia Parku wynosi 19 930 ha. Park obejmuje strefę krawędziową Pojezierza Kaszubskiego. Charakteryzuje się urozmaiconą rzeźbą terenu, licznymi ciekami wodnymi oraz wysoką lesistością – lasy zajmują ponad 90% powierzchni Parku. Wśród drzewostanów dominują buczyny, dęby, sosny, lipy i świerki. Zbiorowiska leśne tworzą grądy oraz łągi olszowo-jesionowe w dolinach rzecznych. Inne typy siedliskowe to łąki i torfowiska z roślinnością mszarową. Występuje tu wiele chronionych roślin, m.in. bagno

zwyczajne, podrzeń żebrowiec, widłak wroniec, kalina koralowa. Wśród pomników przyrody, na terenie gminy znajdują się głazy narzutowe są to pozostałości po epoce glacialnej. Znajdują się one na obszarze wsi Szemudzka Huta i Kamień.

Rzeki na terenie gminy położone są na obszarach źródłiskowych sześciu rzek odwadniających teren do różnych dorzeczy. I tak są to: Gościcinka (zlewnia Redy), Zagórska Struga (wypływa z jez. Marchowskiego na wys. 153 m n.p.m., odprowadza wody bezpośrednio do Zatoki Gdańskiej), Kacza (odprowadza wody bezpośrednio do Zatoki Gdańskiej), Strzelanka (źródła na wys. 160 m n.p.m., zlewnia Raduni), Trzy Rzeki (zlewnia Raduni), Dębica (zlewnia Łeby). Ponadto zachodnią granicę gminy stanowi na pewnym odcinku Bolszewka, prowadząca swe wody do Redy. Charakterystyczne są również kompleksy **mokradeł i bagien**. Urozmaicona rzeźba terenu, obfitość jezior i cieków, różnorodność utworów geologicznych i gleb wpływa na bogactwo zbiorowisk roślinnych. Zaznacza się dość wyraźnie zagęszczenie relikwów glacialnych. Przykładowo można tu wymienić pełnik europejski czy bodziszek leśny. Nie sposób pominąć również gatunków górskich nawiązujących do pogórza i niższych partii gór (ponad 20 gatunków).

5.2.2. Dziedzictwo niematerialne gminy Szemud.

Obszar gminy Szemud wyróżnia, bardzo charakterystyczny dla tego terenu **folklorem kaszubskim** rozciągającym się od Pomorza Gdańskiego aż po Bory Tucholskie. Kulturowany jest tu **język kaszubski**, prześladowany w okresie germanizacji tego regionu jak i tępiony za czasów komunistycznych. Język ten jest nauczany w niektórych szkołach gminy. Również nazwy geograficzne na tablicach informacyjnych poszczególnych miejscowości są dwujęzyczne (polski i kaszubski).

Kaszubi w odróżnieniu od mieszkańców innych regionów, mogą pochwalić się **literaturą** we własnym języku. Pierwszym Kaszubem piszącym w rodzimym języku był Florian Ceynowa (1817-1881). Jeszcze, za jego życia narodził się inny znany autor dzieł kaszubskich Hieronim Derdowski (1817-1881). Hieronim jako wybitny pisarz i poeta przyczynił się do powstania nieoficjalnego hymnu kaszubskiego „Mazurek Kaszubski”. Równie ważnymi postaciami literatury kaszubskiej byli Aleksander Majkowski (1876-1938), lekarz, pisarz i działacz kaszubski oraz Bernard Sychta (1907-1982), ksiądz z Sierakowic, badacz języka i **folkloru kaszubskiego**.

Na uwagę zasługuje tu **haft kaszubski** wyróżniający się kolorystką jak i motywami roślinnymi także **muzyka i tańce kaszubskie**, które wykonuje się właśnie w bogato haftowanych strojach.

Kaszubi stosunkowo szybko przestali używać *strojów ludowych*, stało się to już w XIX wieku. Nie mniej Kaszubi mieli kilka różnych strojów w zależności od wykonywanej pracy. Inny ubiór nosił rolnik a inny rybak. Dziś kaszubskie zespoły pieśni i tańca prezentują jedynie świąteczną formę **stroju kaszubskiego** a ich występy są atrakcją tego regionu i przyciągają rzesze turystów.

Charakterystyczna dla tego regionu jest także **kuchnia kaszubska** stosowana nie tylko w prywatnych domach, ale także w licznych restauracjach, przyciągająca licznych turystów i mieszkańców pobliskiego Trójmiasta.

Podtrzymywanie tożsamości kulturowej jest powszechnie akceptowane i bardzo silnie wpisane w poczucie własnej odrębności. Praktycznie nie ma wsi, w której nie znajdują się dowody historyczne i przyrodnicze umacniające tożsamość Kaszubów i dumę ze swojego pochodzenia.

5.2.3. Dzieje gminy Szemud.

Historycznie gmina Szemud zajmuje pogranicze ziemi wejherowskiej i kartuskiej, z tradycją wczesnego osadnictwa, sięgającego neolitu, a rozwiniętego w okresie kultury wschodniopomorskiej. Na początku XIII w., teren obecnej gminy należał w większej części do kasztelani gdańskiej, stanowiąc dobra książąt pomorskich. Między średnim biegiem rzeki Redy a Kielnem, Warzmem i Będargowem rozciągała się puszcza łącząca się z Puszcza Darżlubską, na której terenie po wykarczowaniu powstawały niewielkie skupiska osadnicze.

Najwcześniej znany był gród w Będargowie, który wówczas należał do kasztelanii chmieleńskiej oraz Warzno przynależne do opola żukowskiego. Poprzez karczowanie puszczy osadnictwo stopniowo rozwinęło się w części środkowej i północnej gminy na tyle, że w XIII w. powstała parafia w Kielnie, jedna z najstarszych i długo jedna z największych na Pomorzu. W osadnictwie przeważały krótkie, dosyć nieregularne ulicówki, z układem zabudowy dostosowanym do zróżnicowanej topografii terenu.

W pierwszej połowie XIII w. pojawiła się własność rycerska i znani z dokumentów właściciele dóbr ziemskich, zazwyczaj nadawanych przez księcia za szczególne zasługi. Z tego okresu znany jest Radwan z Warzna. Obok właścicieli świeckich książęta pomorscy przekazywali własność ziemską także kościołowi. W drugiej połowie XIII w. wspomniane Warzno należało już do biskupstwa włocławskiego. Natomiast w posiadaniu klasztoru cysterskiego w Oliwie w 1283 r. pozostawało jezioro Warzno, a do klasztoru norbertanek żukowskich miejscowość Zęblewo.

Pod koniec 1308 r., tuż po zajęciu Gdańska, teren gminy Szemud wraz z całą ziemią wejherowską znalazł się w rękach Krzyżaków. Po wprowadzeniu nowej administracji obszar ten

włączono do komturstwa gdańskiego, a osady Bojano, Dobrzewino, Donimierz, Głazica, Kielno oraz Koleczkowo podlegały pod gdański urząd leśniczy.

Znaczna ilość miejscowości gminy Szemud legitymuje się metryką średniowieczną. W pierwszej połowie XIV w. przeważały jeszcze osady zakładane na prawie polskim, część z nich pozostała własnością rycerską, inne Krzyżacy odkupili od dotychczasowych właścicieli. Wśród rycerskich dóbr na prawie polskim dokumenty wymieniają w 1333 r. Łebno w posiadaniu Dowopila, w 1342 r. Dobrzewino, w 1344 r. Będargowo należące do braci Jakuba i Renczena. Własnością zakonu zachowującą prawo polskie było w 1340 r. Bojano, a około 1400 r. Przetoczyno. Prawo niemieckie pierwsze wprowadziły zakony, w tym norbertanki żukowskie w Żęblewie już w 1333 r., następnie Krzyżacy od 1354 r. Była to korzystna zmiana wprowadzająca świadczenia pieniężne zamiast uiszczanych w naturze. Około 1400 r. nowe prawo obowiązywało w miejscowościach należących do zakonu: w Donimierzu, Głazicy, Szemudzie i Koleczkowie. Odnotowano także w tym czasie młyn w Kielnie, hutę szkła w Głazicy oraz po dwie karczmy w Głazicy i w Szemudzie, natomiast aż cztery w Kielnie.

Szemud i Głazica zostały założone przez Krzyżaków na surowym korzeniu, a najwięcej osad na prawie niemieckim powstało wokół Kielna. W XV w. na terenie obecnej gminy Szemud przeważała szlachta częstkowa tzw. panki pomorskie, której genezy należy szukać w rozdrobnieniu majątków rycerskich.

Za czasów Rzeczypospolitej dawne okręgi krzyżackie zamieniono na powiaty sądowe. Królewszczyzny dzierżawiły wówczas znane rodziny patrycjuszki gdańskich m.in. Kielno rodzina Bock, a następnie Ferberowie, Bojano również rodzina Bock i Linde. W XVIII w. nastąpił dalszy podział na coraz mniejsze posiadłości, w których gospodarowała szlachta kaszubska: Górczyńscy, Kczewscy oraz Łebnińscy.

Po rozbiorach obszar gminy Szemud w większości znalazł się r. w nowoutworzonym w 1818 r. powiecie wejherowskim. Dotychczasowe majątki królewskie sprzedano w prywatne ręce, rzadko była to miejscowa szlachta np. Łebnińscy, głównie nabywali je przybysze z całych Prus. Na terenie gminy przebiegała wówczas trasa szlaku pocztowego Berlin-Królewiec. Gościńcem czyli tzw. drogą gdańską kurowały regularnie dylizanse, ze stacją w Kielnie, stąd w miejscowości funkcjonowały aż 4 karczmy, a noclegiem w Kamieniu. Od 1873 r. wprowadzono nowy podział gminny, tworząc oddzielne gminy Szemud i Kielno.

W tym czasie działały na terenie obu gmin liczne stowarzyszenia związane z utrzymaniem tradycji kaszubskiej i polskiej, przeciwstawiając się fali germanizacji. Od 1849 r. istniało w Kielnie bractwo Liga Narodowa Polska, wspierane przez charyzmatycznego księdza Franciszka

Kurkowskiego, miejscowego proboszcza. W 1880 r. powstało Towarzystwo Rolnicze Koleczkowo-Kielno, a w 1909 z inicjatywy Józefa Tredera -Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia”, przekształcone w chór „Cecylia”. Ponadto utworzono Towarzystwo Ludowe, reaktywujące system czytelní ludowych oraz miejscową straż pożarną. Dziełem Towarzystwa było także powołanie w 1909 r. Banku Ludowego.

Czasy II Rzeczypospolitej to utworzenie siedziby wójtostw w Szemudzie i Kielnie, w ramach powiatu wejherowskiego, a od 1928 r. morskiego, z siedzibą w Wejherowie. Gmina Kielno istniała do 1938 r. , kiedy przeniesiono jej siedzibę do Chwaszczyna.

Okres ostatniej wojny związany jest z działalnością miejscowych grup ruchu oporu w ramach Gryfa Pomorskiego, których polegli uczestnicy zostali już po zakończeniu działań wojennych pochowani na cmentarzach w Kielnie czy Łebnie, jak i na leśnych obecnie już nie zachowanych cmentarzykach (Przetoczyno).

5.2.4. Historyczne miejscowości gminy Szemud.

Będargowo

Wieś znana z grodziska wczesnośredniowiecznego, datowanego na IX w., na którego istnienie wskazuje topografia terenu przełożona na obecne nazewnictwo (ul. Grodzisko). Najstarsze wzmianki o wsi pochodzą z 1284 r. Książę pomorski Mściwój obdarował Piotra Glaubuna dwoma wsiami, w tym Będargowem. Wieś należała do komornictwa mirachowskiego. W katastrze kontrybucyjnym z 1775r. istnieje informacja potwierdzająca , że przywilej nadany w 1344 r. przez Zakon Krzyżacki i potwierdzony przez króla Zygmunta w 1569r. nadał właścicielowi wsi dziedziczne rycerskie prawo polskie. Zgodnie z tym, w 1400r. Będargowo pojawia się w spisie wsi czynszowych. Następna informacja pochodzi z 1624r. i mówi, że wieś szlachecka była dzierżawiona przez Jakuba Baendigka. Kolejnymi właścicielami byli Donimirscy, Wolscy, następnie Kliński- Rautenbeg, Zastrow, Flatow, Johann Friedrch. Kolejnym właścicielem był Filip Zalewski, a w 1897r. wieś została podzielona na dobra rentierskie. Zgodnie ze spisem statystycznym z 1789 r. obejmowało ono wieś szlachecką, folwark i młyn z 12 „dymami”. Wieś ma charakter wsi wielodrożnej z zabudową rozproszoną i zachowanymi domami w konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, drewnianymi z erklem oraz ceglanymi z charakterystycznymi portykami kolumnowym.

Bojano

Obszar Bojana zasiedlony był prawdopodobnie już w okresie mezolitu (8400-4200 p.n.e.), a na pewno w neolicie (4200-1700 p.n.e.). Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić występowanie na terenie Bojana ludności kultury amfor kulistych (2700-2000 p.n.e.). Znalaziono tu płyty kamienne pochodzące z megalitycznego grobowca. Odkryto tu także cmentarzysko płaskie grupa wschodniopomorskiej (kaszubskiej) kultury łużyckiej datowane na ok. 1000 p.n.e. oraz aż 4 stanowiska kultury wschodniopomorskiej (500-125 p.n.e.). W 1891 roku odkryto na terenie wsi skarb składający się z pięknych naramienników i nagolennika oraz szpil z brązu. Rejestrowane są też liczne groby skrzynkowe zawierające popielnice twarzowe oraz ozdoby z brązu. Bogate ślady osadnictwa na terenie Bojana pochodzą także ze średniowiecza. Najstarsze źródło pisane o Bojanie pochodzi z 1311 roku. W dokumencie z tego okresu i w innym z 1402 nazwę wsi zapisano jako Bojan. Na początku XIV wieku Bojano było wsią czynszową i należało do krzyżackiego obwodu leśnego (1311 rok). W 1340 i w XV wieku wieś rządziła się prawem polskim. W XV wieku liczyła 15 gospodarstw. Później przeszła na prawo niemieckie i zarządzał nią sołtys. Oprócz majątku sołectkiego w skład wsi wchodziło kilkanaście gospodarstw chłopskich. W 1472 roku dochody z Bojana należały do sekretarza miasta Gdańska Jana Lindowa i rajcy Jerzego Bocka. Wykaz z 1570 wymienia we wsi Bojan ponownie 15 gospodarstw, a ponadto karczmę, ogrodnika i węglarza. Dzierżawcą Bojana był wtedy Ludwik Wenden. Nad przepływającą przez Bojano rzeczką Kaczą znajdowało się wiele młynów. W 1438 roku odnotowano, że w nieistniejącej osadzie *Schoenfliss* znajdował się „od wieków” młyn wodny. Niestety, jak dotąd, lokalizacja tej osady jak i samego młyna jest nie znana. We wsi zachowało się kilka domów murowanych. Obecnie Bojano, ze względu na bliskie położenie w stosunku do Gdyni została bardzo rozbudowana i stało się jej „sypialnią” tracąc w ten sposób wartości historyczne.

Częstkowo

Pierwotnie wieś należała do komornictwa mirachowskiego a w 1374 r. została nadana przez Zakon Krzyżacki na prawie magdeburski, potem stała się wsią szlachecką. Około 1600r. składała się z 6 udziałów szlacheckich. Jeszcze w 1789 r. wymieniana jest jako wieś szlachecka z 9 dymami. Zgodnie ze spisem 1879 r. właścicielem była rodzina Przebendowskich. We wsi odnotowano folwark. Do listopada 1877 r. była wsią dworską o zmieniających się licznych właścicielach. Po tej dacie Częstkowo zostało przekształcone w gminę wiejską. W Częstkwowie zachowało się kilka domów murowanych z erklem a także dom konstrukcji szkieletowej wypełnionej tzw. pacą (Wejherowska 11). Zachował się także dwór ze śladem parku z pocz. XX w. (Lipkowa 9), niestety już mocno

przekształcony. Układ wsi typu owalnicowego, obecnie został mocno przekształcony. Współczesna modernizacja wsi spowodowała zatracenie wartości historycznych.

Dobrzewino

Wieś sołecka o zabudowie rozproszonej wzdłuż głównej drogi nr 218 łączącej Bojano i Trójmiasto. Z obiektów zabytkowych zachowała się jedynie ceglana kapliczka z 1937 r. a także dom z 1 ćw. XX w. oraz dawny park dworski z aleją z poł. XIXw. Niestety dwór z dawnego założenia nie zachował się. Wieś zdominowała współczesna zabudowa nie mająca nic wspólnego z tradycją budownictwa na tym terenie.

Donimierz

Od najdawniejszych czasów Donimierz był podzielony na Mały i Duży Donimierz. Obie wsie należały do urzędu leśnego w Gdańsku i były zamieszkane wyłącznie przez ludność katolicką. Miejscowość była własnością śląskiego dowódcy najemników Brochwitza a potem, aż do XVII w. Donimirskich. Później dobra zostały podzielone między kaszubską szlachtę. Donimierz leżał przy wielkim trakcie przecinającym Kaszuby, zaś za Fryderyka Wielkiego zdobył duże znaczenie ze względu na utworzoną tu stację pocztową. Wielki Donimierz był wsią szlachecką. Mały i Duży Donimierz, do XIX w. należał albo do jednego właściciela albo też do dwóch. Jednym z ostatnich rodów, którzy byli właścicielami Donimierza była rodzina Zalewskich. Do 1954r. wieś była siedzibą gminy Wielki Donimierz.

Wieś usytuowana jest nad rzeką Gościnną przy drodze wojewódzkiej nr 224. Donimierz ma charakter wsi ulicowej z rozproszoną zabudową. W kierunku pn., prostopadle usytuowany jest Mały Donimierz. We wsi zachowała się niewielka ilość zabytkowych domów murowanych, w tym zabudowania dawnego folwarku (Folwarczna 9 i 11). Na uwagę zasługuje ciekawy budynek szkoły, murowany połączony z ryglówką (Donimirskich 22).

Wartości historyczne wsi zostały zdominowane przez współczesną zabudowę nie pasującą charakterem do tradycyjnych walorów architektonicznych Kaszub.

Głazica

Nazwa wsi była już znana przed przybyciem krzyżaków na te tereny. Założono tu hutę szkła, która funkcjonowała za rządów książąt pomorskich. Należała ona do gdańskiego urzędu leśnego, później była skarbową wsią starościńską w starostwie puckim. Przez stulecia była często wymieniana w różnych dokumentach mimo, że była wsią mało zaludnioną. W 1789 r. była królewskim dziedzicznie dzierżawionym folwarkiem, który wraz z wsią tworzył związek gminy nie mający praw rycerskich. Ostatnimi właścicielami folwarku przed 1843 r. byli Potrykus, oraz Patschull a do 1852r. Wittke,

następnie Ascher, Rekow, Zalewski i Ellwart. Głazica jest niewielką wsią usytuowana na pn.-wsch. do Szemudu o zabudowie ulicowej rozproszonej. We wsi zachowały się trzy ceglane budynki charakterze zabytkowym, wszystkie przy ulicy Szklanej. Jednym z nich jest dawny budynek szkoły. Pozostała zabudowa historyczna została znacznie przekształcona i zdominowana przez współczesną zabudowę bez charakteru.

Jeleńska Huta

Wieś powstała prawdopodobnie na przełomie XVIII/XIX w. Przekazów na jej temat jest niewiele. Sądząc po nazwie była tu kiedyś zlokalizowana jakaś huta. Zwykle miejscowości z członem w nazwie „huta” zajmowały się jakimś rodzajem hutnictwa w małej skali. Wieś zlokalizowana pierwotnie wokół stawu młyńskiego zasilanego rzeczką Gościciną (Múhlen Fliess), wypływającą z od strony wsch. z Jeziora Wycztok. Po osuszeniu stawu i przeprowadzeniu nowej drogi, obecnej ul. Szemudzkiej, pozostał układ owalnicowy z niezabudowaną, podmokłą częścią środkową oraz siedliskami rozmieszczonymi wzdłuż owalnicy. We wsi zachowała się ceglana kapliczka z pocz. XX w. właśnie przy okrężnicy oraz drewniany dom (Okrężna 8) oraz bardzo ciekawy budynek mieszkalny z erklem (Okrężna 19) częściowo murowany, częściowo konstrukcji ryglowej wypełnionej pacą. We wnętrzu czytelny jest dawny układ pomieszczeń wraz z tzw. „czarną kuchnią”. Wieś zachowała czytelny układ historyczny owalnicy z niezabudowaną częścią środkową związaną z nową drogą oraz układ siedlisk rozmieszczonych wzdłuż owalnicy.

Kamień

Wieś usytuowana jest przy drodze Szemud Kielno nad jeziorem o tej samej nazwie, a także w pobliżu Jeziora Wycztok, położonego w kierunku pd. Kamień, ze względu na swoje położenie w pobliżu jezior, stał się wsią letniskową, niemniej zachowało się kilka obiektów o walorach zabytkowych. Ciekawe jest siedlisko (Turystyczna 2), którego zabudowa pochodzi z 1946r. wzniesiona na miejscu dawnej, o czym może świadczyć otaczający go starodrzew. Poza tym, przy głównej ulicy Gdańskiej zachowały się dwa budynki murowane, w tym jeden z charakterystycznym erklem oraz ceglana kapliczka mająca cechy neogotyckie. Większość zabudowy jest współczesna, dostosowana m.in. do potrzeb turystów co spowodowało zatracenie wartości historycznej zabudowy wsi.

Karczemki

Wieś położona przy drodze wojewódzkiej nr 218. Dawniej osada o korzeniach ewangelickich. Była to niegdyś niewielka wieś łącząca się dziś z Chwaszczynem. Tuż przy skrzyżowaniu dróg znajdują się pozostałości (fundamenty) po kościele ewangelickim oraz zaniedbany cmentarz ewangelicki. Istniał tu w XIX w. folwark z zabudowaniami, z którego pozostała jedynie murowana, duża obora oraz fragment parku a właściwie aleja ze starodrzewem (Gdańska 11). Osada całkowicie straciła wartości historyczne poprzez wprowadzenie współczesnego budownictwa, które stało się mieszkalnym zapleczem dla pobliskiego Trójmiasta.

Kielno

Osada Kielno istniała już w VI w. p.n.e., o czym zaświadcza przeprowadzone w pierwszej dekadzie XX w. badania ratownicze na prasłowiańskim cmentarzu kultury wschodniopomorskiej (500-125 p.n.e.), w odległości 1 km od wsi przy drodze będącej przedłużeniem ul. Józefa Tredera. Cmentarzysko składało się z 16 grobów skrzynkowych. Z wczesnego średniowiecza brak wiadomości o Kielnie i jego okolicy. Tereny te porośnięte gęstymi lasami, będącymi przedłużeniem Puszczy Darżlubskiej, zamieszkiwali lesóccy rybacy, myśliwi, a w czasach późniejszych węglarze, smolarze, potażnicy. Panowała tu gospodarka zbieracko-myśliwska, a dopiero później na nielicznych polanach zaczęto uprawiać nieurodzajne gleby metodą wypaleniskową.

Pierwsza źródłowa informacja o Kielnie pochodzi z 1325 r. Z wcześniejszego okresu panowania książąt pomorskich wiemy, że osada ta należała do kasztelanii gdańskiej i zapewne była dobrem książęcym. Między 1340 a 1400 r. Kielno przeszło na własność Krzyżaków i podlegało gdańskiemu urzędowi leśnemu. Kieleńscy sołtysi byli zobowiązani do służby wojskowej w chorągwiach zakonnych.

W XV w. Kielno było już wsią zasobną liczącą 26 zagród, młyn nad Kielônką i karczmy. Pierwsza zmianka o młynie pochodzi z 1400 r. Na zasobność wsi miała niewątpliwie wpływ parafia i jej ważne położenie. Przez Kielno przebiegał jeden z najstarszych szlaków komunikacyjno-pocztowych, który łączył Królewiec z Berlinem. Gościńcem przebiegającym przez wieś, zwanym pospolicie drogą gdańską, kursowały dylizanse pocztowe, które przemierzały szlak pomiędzy Gdańskiem a Szczecinem w ciągu 5 dni. Dzięki tej okoliczności i uzyskania przywileju organizowania jarmarków, w Kielnie mogły istnieć aż 4 karczmy, jatka z kramem i kilka warsztatów rzemieślniczych. Jedna z karczm uzyskała w 1641 r. od Króla Władysława IV specjalny przywilej związany ze szlakiem pocztowym na produkcję i sprzedaż piwa, za co właściciel karczmy był zobowiązany do należytego utrzymania drogi gdańskiej na 12 milowym odcinku. Na przestrzeni wieków szlak komunikacyjny

zmieniał kilkakrotnie trasę przebiegu. Poważniejszy projekt przebudowy szlaku miał miejsce w latach 1868-1870. Wtedy drogę skierowano na wąwóz pomiędzy wzgórzami kościelnym a grodziskiem, a zmienioną trasę na wielu odcinkach wysadzono lipami. Przebudowa i modernizacja drogi gdańskiej została ukończona w 1902 r. Uprzywilejowaną karczmą była zapewne ta, która należała do rodziny Czonskiego. Przy karczmach lub w ich pobliżu znajdowały się kuźnie, warsztaty kołodziejskie, rymarskie, a niekiedy, jak w przypadku Kielna, gorzelnie. W Kielnie podróżni nie nocowali, a tylko odwiedzali karczmy i kościół. Kielno, jako dobro zakonne, po pokoju toruńskim przeszło na własność króla. Królewszczyzny król oddawał bogatym patrycjuszom w dzierżawę, najczęściej za udzielane pożyczki. Na rozwój gospodarczy Kielna miało również poważny wpływ zniesienie przez Kazimierza Jagiellończyka w 1476 r. prawa poselskiego i wprowadzenie na terenie całego województwa pomorskiego jednolitego prawa chełmińskiego, które było korzystniejsze dla rycerstwa, jak i dla chłopów. W XVI w. wielki pożar zniszczył wieś wraz kościołem. W czasie wojen szwedzkich wieś również ulegała zniszczeniu. Po wojnie 13-letniej aż do pierwszego rozbioru Polski, Kielno było królewszczyzną tworzącą klucz z innymi wsiami. Po pierwszym rozbiorze Polski rząd pruski zmienił status kieleńskiego dobra z królewskiego na szlachecki. W 1828 r. większą część majątności kieleńskiej poddano prywatyzacji. Większość ziemi z dawnego klucza kieleńskiego przeszła w ręce rolników kaszubskich, a tylko znikoma część areału parcelowanych gruntów dostała się w ręce kolonistów niemieckich, ściąganych tu z myślą o narzuceniu Kaszubom obyczajów. Od połowy XIX w. Prusacy przystąpili do wzmagającej się z roku na rok i nie przebiegającej w metodach germanizacji. Ludność Kielna i okolicy od samego początku przeciwstawiała się polityce zaborcy.

Ważną dominantą wsi jest kościół wzniesiony na wzgórzu. Jego środkowa, najstarsza część powstała jeszcze w XVIII w. Obiekt był rozbudowywany w kolejnych latach :1870r. 1903r. 1912r. Od strony wsch. kościoła znajduje się czynny cmentarz, który powstał wraz z kościołem.

W Kielnie znajdują się aż trzy kapliczki. Najstarsze z nich to kapliczka na wschodnim krańcu wsi oraz figura Matki Boskiej z pol. XIX w. znajdująca się przed plebanią kościoła, a także ceglana kapliczka z 1936r. mająca jeszcze cechy neogotyckie (Oliwska 28). Zachowała się też znaczna część budynków mieszkalnych, często z gospodarczymi. Zostały one wybudowane w końcu XIX w. lub w pierwszej ćwierci XX w. Są to budynki ceglane, piętrowe lub z wysokim poddaszem mieszkalnym, niektóre z nich z erklem, i co charakterystyczne w większości usytuowane przy głównej ulicy Oliwskiej, będącej traktem w kierunku Trójmiasta.

Dawny ulicowy układ wsi jest czytelny chociaż nieco zmieniony w trakcie regulacji w 1870 r. Zagrożeniem środowiska kulturowego są nowo wznoszone obiekty uzupełniające dawną zabudowę zupełnie obce miejscowej tradycji.

Kieleńska Huta.

Stara osada na terenie której znaleziono cmentarzysko kurhanowe i groby skrzynkowe pochodzące epoki między 1200-550 p.n.e. W średniowieczu majątek rycerski tworzący klucz wraz z Bożanką i Glinną. Miejscowość znana z działającej tu przez wieki huty szkła. W drugiej połowie XIX w. właścicielem był Leon Dix. Na początku XX w. wieś licząca 44 łąny i 23 gospodarstwa, zamieszkała wyłącznie przez katolickie rodziny kaszubskie.

Z dawnej zabudowy zachowana kapliczka z końca XIX w., położona przy ul. Morelowej, a także zespół szkoły i budynku gospodarczego zlokalizowany przy ul. Porzeczkowej.

Koleczkowo

Wieś zwana również Koliszkowo, po 1340 r. własność zakonu krzyżackiego z lokacją na prawie niemieckim, przynależna wówczas do urzędu leśnego komturstwa gdańskiego. W 1415 r. wymieniona już jako wieś czynszowa, z karczmą działającą od 1438 r. Następnie dzierżawiona przez rodzinę Überfeldów, z których Kaspar Überfeld, wymieniany w 1561 r., zwrócił katolikom kościół w Kielnie i został pochowany przed ołtarzem głównym świątyni. W 1597 r. opisana w dokumentach jako wieś królewska, połączona następnie z kluczem załęskim, dzierżawionym przez rodzinę Łebieńskich. Od 1873 samodzielna gmina, powiększona o Bieszkówko. W czasach II Rzeczypospolitej wieś stanowiła zaplecze dla budującej się Gdyni.

Typ wydłużonej wsi ulicowej, z dawnym przysiółkiem Koleczkowski Młyn nad Zagórką Strugą. Z charakterystycznej zabudowy, złożonej z licznych chałup wzniesionych w konstrukcji szkieletowej wypełnionej pacą, pozostało niewiele. Przykładem budynek wzniesiony na wzgórzu przy ul. Wejherowskiej 36 czy dom gburski z szalowanym drewnem półpięciem oraz budynek gospodarczy pod nr 9. Na skrzyżowaniu ul. Wejherowskiej i Kieleńskiej zachowana ceglana, otynkowana kapliczka.

Kowalewo.

Wieś pierwotnie należąca do powiatu kartuskiego, własność tamtejszego starosty Krzewskiego. Od XVIII w. aż do 1825 r., razem z Warznem, w posiadaniu rodziny Łebieńskich. W połowie XIX

w. w rękach radcy handlowego Lesse. Następnie oddzielona od Warzna i wykupiona przez dotychczasowego dzierżawcę Augusta Krenckiego.

Typ ulicówki z siedliskami o zabudowie z początku XX w. w obu pierzejach, obecnie już nielicznymi (ul. Kartuska 2). Przy gospodarstwie ul. Szemudzka 10 zachowana okazała, wyróżniająca się kapliczka o ciekawej neogotyckiej formie. Druga, tradycyjna kapliczka wzniesiona na skrzyżowaniu ul. Szemudzkiej i Gdyńskiej.

Łebno.

Pierwotnie majątek rycerski wymieniony w źródłach już w 1333 r., wówczas należący administracyjnie do starostwa mirachowskiego. W 1360 r. własność Dowopila, syna Unisława, a następnie rozdrobiony między udziałowców: w 1414 r. wymienieni Mikusz, Wojciech, Sowka, Jaśko i Jakub. W XVI w. łącznie z Donimierzem należało do rodziny Donimirskich, a następnie do Łebińskich. Kolejne podziały nastąpiły w XVIII, z utworzeniem części A i B, zmieniającymi często właścicieli, którymi byli poza Łebińskimi, także Pask-Służewscy oraz Czarnowscy.

Wieś o charakterze wielodrożnym, z główną drogą prowadzącą z Szemudu na południe do Kartuz oraz pobocznych traktach, biegnących na zach. do Linii i Zęblewa. Pierwotny układ długich wąskich parcel zachowany jedynie na małym odcinku pierzei wschodniej ul. Kartuskiej. W centrum wsi posadowiony kościół z cmentarzem, pochodzący z 1926 r., ponadto zachowało się kilka budynków mieszkalnych, murowanych, przeważnie z początku XX w. W dawnej szkole urządzono Izbę Regionalną. Przy ul. Wejherowskiej 29 zachował się tradycyjny budynek mieszkalny wzniesiony w konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, z tynkowanymi polami. Przy ul. Kartuskiej 4 istnieje jeszcze podobnie zbudowana stodoła, kryta strzechą. Siedlisko przy ul. Kartuskiej 1, z zabudową w konstrukcji szkieletowej, zostało w ostatnim roku rozebrane, pozostał jedynie krzyż ze starodrzewem.

Łebieńska Huta.

Przysiółek należący do Łebna, opisany w 1789 r. gdy w liczącej 5 dymów miejscowości, mieszkała rodzina Domarusów, stara kaszubska rodzina panków. Obecnie we wsi przy ul. Kartuskiej 41, zachował się jedyny dom o tradycyjnej formie, murowany, służący obecnie jako magazyn lecz planowany do rozbiórki.

Przetoczyno.

Wymienione w dokumentach około 1400 r., wówczas własność krzyżacka na prawie polskim. W 1407r. w źródłach opisana jako należąca do Dalkego z Przetoczyna, występującego w sprawie sądowej jako poręczyciel. W czasach Rzeczypospolitej było wsią królewską, dzierżawioną przez Mejera. W 1623 wojewoda Jan Wejher ustanowił urząd sołtysa, na który powołał Bartheła Potricza. W tym samym czasie powstała we wsi siedziba strażnika leśnego. Razem z Głazicą opisano Przetoczyno w 1789 r. jako królewską wieś chłopską z 13 zagrodami, w których mieszkali gospodarze głównie o nazwisku Rompcza, a także mieściła się siedziba starszego leśniczego.

Układ ulicowy Przetoczyna dostosowany został do zróżnicowanej rzeźby terenu wsi położonej u podnóża przylegającej od wsch. wysoczyzny. Droga biegnąca z północy na południe – ul. Pomorska, przecina kręty bieg rzeki Gościciny. Zabudowa rozmieszczona jest nieregularnie, również wzdłuż bocznych uliczek (ul. Matecza i Małopolska). Zachowało się siedlisko leśnictwa, dwa budynki wzniesione w konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną (ul. Pomorska 5 i Nadrzeczna 4), budynek szkoły i kilka murowanych domów z początku XX w. Według przekazu mieszkańców nie istnieje już od lat 90-tych XX w. leśny cmentarzyk partyzancki zlokalizowany na przedłużeniu ul. Matecza.

Szemud.

Wzmiankowany już w 1311, w 1370 r. i około 1400 r. jako wieś czynszowa na prawie niemieckim, podlegająca urzędowi leśnemu w Gdańsku. Za czasów Rzeczypospolitej Szemud nazywany także Szynwald, należał do królewskich majątków klucza załęskiego. Dzierżawiony był wówczas przez Ferberów, rodzinę gdańskich patrycjuszy, a od 1583 r. został własnością Wejherów. Następnie przeszedł kolejno do rodziny Linde, i łebińskich. Pruska kontrybucja wymieniła Szemud wśród majątków rycerskich. Wówczas należał do Szemudu przysiółek Mercerstwo, a właścicielem, podobnie jak Kielna, była rodzina Dix, początkowo Jakub, poseł ziemski z Gdańska, następnie jego syn Leon. W 1873 r. połączono Szemud i Szemudzką Hutę w jedną gminę wiejską. Kościół p.w. św. Mikołaja w Szemudzie opisano w 1583 r. jako drewniany, przejęty czasowo przez protestantów, zwrócony w złym stanie. Kolejny, wzniesiony w konstrukcji szkieletowej, z drewnianą wieżą od frontu, ukończono w 1872 r. Znany jeszcze z fotografii z 1910 r., zastąpiony został w latach dwudziestych XX w. obecną, ceglana budowlą. We wnętrzu zachowane częściowo dawne wyposażenie m.in. obrazy barokowe z

wyobrażeniem św. Mikołaja i Matki Boskiej Różańcowej, rzeźba przedstawiająca św. Mikołaja, a także wśród paramentów kościelnych krucyfiks procesyjny, monstrancja o promienistej glorii z 2. połowy XVIII w.; druga z puncą Johana Lange, czynnego 1740-61.

Wieś w typie wielodrożnym, z głównym traktem – ul. Wejherowską na osi wsch. – zach., od której prowadzą na południe ul. Kartuska i ul. Tomaszewskiego oraz na północ ul. Obrońców Szemudu. W centrum wsi, w pierzei północnej znajduje się działka z zespołem kościelnym. W pierzei południowej, także w centrum, zachowany pierwotny układ kilku długich i wąskich parcel, pozostałe już znacznie rozdrobnione.

Z zabudowy historycznej zachowany kościół parafialny wzniesiony w latach dwudziestych XX w., z budynkiem plebanii i cmentarzem. Dotrwało także kilka tradycyjnych domów wzniesionych w konstrukcji szkieletowej wypełnionej gliną: są to budynki przy ul. Ks. Tomaszewskiego 2, ul. Kartuskiej 9 i ul. Labudy 4. Ponadto zachowały się domy charakterystyczne dla końca XIX i początku XX w., takie jak nr 46 przy ul. Wejherowskiej, prezentujące typ ceglanego budynku z tzw. erklem. Na przeciw kościoła, przy ul. Wejherowskiej nr 64 mieści się budynek dawnej karczmy. Istotna rola w krajobrazie wsi przypadła kapliczkom i krzyżom przydrożnym, zarówno tym zachowującym pierwotną bryłę i figurę jak kapliczka przy ul. Obrońców Szemudu, jak i z racji tradycji miejsca tym niezbyt fortunnie odnowionym jak kapliczka przed budynkiem nr 42 przy ul. Wejherowskiej. Skrzyżowania ul. Wejherowskiej z ul. Kartuska i z ul. Ks. Tomaszewskiego akcentują drewniane krzyże z dobrymi rzeźbami Chrystusa.

Warzno.

Dobra rycerskie związane z ziemią kartuską, znane w źródłach od 1277 r., gdy książę pomorski Mestwin potwierdził ich przynależność, razem z Jeziorem Tuchomskim, do biskupstwa wrocławskiego. Na początku XVII w. Warzno należało jeszcze do dóbr stołowych kapituły wrocławskiej, a w 1627 r. majątek nabył Wawrzyniec Janzen. Od 1789 r. właścicielem został Łebiński, a po nim w 1858 r. Kraemer.

Układ przestrzenny wsi uzależniony od mocno zróżnicowanej rzeźby terenu. Skrzyżowanie głównych traktów – ul. Czczewskiej o biegu południkowym i poprzecznej ul. Starowiejskiej wyznacza niewielki plac, na którym tradycyjnie znajduje się kapliczka. Pierwotny układ długich, wąskich parcel zachowany jedynie we fragmencie pierzei południowej ul. Starowiejskiej. Regularne siedliska z zabudową historyczną z początku XX w. dotrwały przy ul. Czczewskiej 5 oraz 14. W części południowo-zachodniej, na skarpie wydzielony został na początku XX w. teren szkolny, z zachowanym budynkiem szkoły i budynkiem gospodarczym. Oprócz kapliczki na placu

wiejskim, zwracają uwagę dwa analogicznie uformowane kamienne krzyże z figurą Chrystusa, pochodzące z 1955 r., rozstawione przy wjeździe do wsi od strony północnej i południowej, prezentujące dobry poziom artystyczny.

Zęblewo.

Początkowo należało do kasztelanii białogardzkiej, stanowiąc pierwszą posiadłość otrzymaną przez zakon norbertanek w Żukowie od księcia Racibora, utrzymaną aż do sekularyzacji klasztoru w czasach pruskich. W 1333 r. nadano wsi prawo niemieckie typu magdeburgskiego, osiedlając kolonistów ze Śląska. Za czasów Rzeczypospolitej zostało włączone w 1466 r. do starostwa puckiego. Po rozbiorach majątek stał się dziedzicznie dzierżawionym folwarkiem królewskim, z młynem zbożowym i 20 gospodarstwami, podzielonym na dwie części. Przez niemal cały XIX w. właścicielami byli Zelewscy, a od 1881 r. rodzina Erdtmann.

Prezentuje układ niewielkiej wsi placowej, z placem założonym na osi południkowej, obecnie ul. Będargowskiej, z zabudową zachowaną w pierzei zachodniej, a pozostałą mocno rozproszoną. Z pierwotnej zabudowy dotrwał budynek nr łączący funkcje mieszkalne i gospodarcze.

5.2.5. Typy i rodzaje zabytków.

W historycznych **układach ruralistycznych** przeważają krótkie ulicówki (Kielno) i wielodrożnice (Łebno, Szemud) dostosowane do zróżnicowanej topografii terenu, rzadziej wsie typu owalnicowego (Częstkowo, Jeleńska Huta) czy placowego (Zęblewo).

Architekturę sakralną reprezentują trzy świątynie, z których najstarszy to kościół parafialny w Kielnie, barokowo-neogotycki, zbudowany na miejscu starszego, wyposażony m.in. barokową chrzcielnicę z figurą anioła, a wśród paramentów kościelnych znalazła się rokokowa monstrancja sygnowana puncą znanego złotnika Schlaubitza. Na uwagę zasługuje manierystyczna płyta nagrobna z początku XVII w., eksponowana na wsch. ścianie prezbiterium, wykonana zapewne w gdańskim warsztacie, poświęcona pamięci właściciela Koleczkowa, Caspara Űberfelta, według tradycji pochowanego w krypcie.

Kościół w Szemudzie charakteryzuje się monumentalną, zwartą bryłą o licowanych cegłą elewacjach, bliską formie modernistycznej, jako że powstał w latach dwudziestych ubiegłego wieku. Zbudowany na miejscu wcześniejszej świątyni z 1872 r., kolejnej w historii, przechował niektóre jej elementy wyposażenia m.in. barokowe obrazy z podobizna patrona oraz cenne

paramenty kościelne, w tym rokokową monstrancję promienistą, sygnowaną przez Johanna Lange.

Kościół w Łebnie o eklektycznej formie architektury, zachował bez zmian wyposażenie neobarokowe pochodzące z czasu budowy, stacje drogi krzyżowej przeniesione z Góry Pomorskiej, łącznie z witrażami wykonanymi przez Zakłady Przemysłu Szklarskiego z Krakowa.

Charakterystycznym elementem krajobrazu są liczne na tym terenie **kapliczki i krzyże** przydrożne, najczęściej tradycyjne, ceglane, z zachowanymi figurami świętych wykonanymi jeszcze w latach pięćdziesiątych XX w. w miejscowych warsztatach (Bolesław Stefanowski z Karczemek). Pochodzą zarówno z końca XIX w., jak i z lat trzydziestych czy pięćdziesiątych XX w., gdyż najważniejsza była tradycja miejsca, nakazująca w razie zniszczenia odtworzyć kapliczkę w tej samej formie. Wśród typowych rozwiązań wyróżnia się okazała, neogotycka kapliczka w Kowalewie, a także kapliczki figuralne w Kielnie przy plebani i przy budynku Oliwska 28 oraz w Szemudzie przy ul. Mercerstwo.

Cmentarze to przede wszystkim nekropolie przykościelne, okolone starodrzewem, z nagrobkami pochodzącymi najpóźniej z końca XIX w., a głównie z lat trzydziestych XX w. Na cmentarzu w Kielnie i Łebnie znajdują się zbiorowe mogiły partyzantów Gryfa Pomorskiego. W Karczemkach zachował się obszerny cmentarz poewangelicki, z kilkoma płytami nagrobnymi i fragmentami nagrobków oraz żeliwnych krat.

Założenia rezydencjonalne reprezentowane są nielicznie na terenie gminy. Z zespołu dworsko-parkowego w Dobrzewinie nie zachował się budynek dworu, po którym pozostał jedynie zarys fundamentów. Teren parku z komponowanymi szpalerami i alejami oraz stawami, nie jest uporządkowany i dostępny. W majątku w Karczemkach również zabrakło już budynku dworskiego, lecz teren niewielkiego parku oraz obszerny budynek gospodarczy dawnego folwarku pozostają w dobrym stanie. Jedyne zachowane dwór w Częstkowie, prezentuje skromną, klasycyzującą bryłę, zadbaną, podobnie jak relikty parku.

Wśród dzieł **budownictwa mieszkaniowego** wyróżniają się tradycyjne domy wzniesione w konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, parterowe, nakryte dachem dwuspadowym ze szczytami szalowanymi drewnem (Łebno, ul. Wejherowska 29, Przetoczyno, ul. Nadrzeczna 4), niekiedy o elewacjach również szalowanych drewnem (Bedargowo, ul. Szopy 8 a, Jeleńska Huta, ul. Okrężna 8,). Część z nich została nieco zmieniona, otynkowana lub podmurowana (Jeleńska Huta, ul. Otałżyńska 4, Przetoczyno ul. Pomorska 5, Szemud, ul. Kartuska 9 i ul. Labudy 4). Obok nich charakterystyczną formę prezentują domy z tzw. erklem - w wersji drewnianej (Bedargowo, ul. Grodzisko 12 i ul. Szopy 2, Koleczkowo, ul. Wejherowska 9) lub

murowanej (centrum Kielna i Szemudu). Odrębną grupę stanowią budynki wzniesione według podobnego projektu lub może przez jedną firmę budowlaną, z charakterystycznym murowanym podcieniem frontowym, zwracające uwagę starannością opracowania detalu (Będargowo ul. Brazylia 6 i 7, ul. Grodzisko 4 i 11).

Zabytki techniki zachowane są nielicznie na terenie gminy, można wskazać jedynie okazałą bryłę dawnej gorzelni (brentuz) przy ul. Królewskiej 2 w Kielnie, której drewniane rury doprowadzające wodę z pobliskiego jeziora odkopano podczas remontu ulicy. Dawne kuźnie czy tartaki zostały skutecznie przebudowane.

Dziedzictwo niematerialne – to przede wszystkim specyficzne określenia przysiółków, obecnie zamienione na nazwy ulic. Z jednej strony mówią o przeszłości (Będargowo, ul. Grodzisko, Kielno, ul. Królewska), stanowią świadectwo dawnych zawodów (Szemud., ul. Mercerstwo), charakterystycznych budynków (Bedargowo, ul. Szopy), odnoszą się do egzotycznych nazw (Będargowo, ul. Brazylia), czasami jednak zadziwiają (Bedargowo, ul. Czyściec, Łączny Dół, Różny Dąb?). Tworzą barwną mozaikę, wyróżniającą dane miejscowości na tle pozostałych, przydając lokalnego kolorytu.

Bibliografia.

Ziemia Wejherowska, Gdańsk 1980.

J. Knyba, Budownictwo ludowe na Kaszubach, Gdańsk 1987.

B. Bork, Kielno, Bojano 1992.

B.T. Żmuda-Trzebiatowscy, Ziemia Wejherowska na dawnych pocztówkach, Gdańsk 2004.

F. Schultz, Dzieje powiatu wejherowskiego i puckiego, Gdańsk-Puck-Wejherowo 2011.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.

5.3.1 Zabytki nieruchome wpisane do rejestru

W gminie Szemud znajduje się tylko jeden zabytek nieruchomy architektury i budownictwa wpisany do **Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego** i jest to **Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kielnie**, pod nr rejestru 526, na podstawie decyzji z dnia 15.06.1971r. (dawny rejestr województwa gdańskiego - nr 375).

Inwentaryzacja terenowa przeprowadzona w związku z wykonywaniem kart adresowych wykazała, iż zachowały się na terenie gminy cenne obiekty zasługujące na wpis do Rejestru Zabytków Województwa Pomorskiego. Propozycja obejmuje następujące obiekty:

- 2 obiekty w Jeleńskiej Hucie, mianowicie budynki mieszkalne przy ul. Okrężnej 8 i 19. Ten pierwszy jest zachowany w swej pierwotnej formie, wchodzi w skład regularnie rozplanowanego siedliska położonego w centrum wsi, w zach. pierzei ulicy. Dom jest drewniany, konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, oszalowany łącznie ze szczytami. Niezmieniona została kompozycja elewacji wraz z zachowaną dwudzielną, sześciopolową stolarką okienną. Niestety dach pokryto eternitem, ale z zachowaniem jego kształtu. Drugi ciekawy budynek przy Okrężnej 19 jest częściowo murowany, częściowo konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, oszalowany deskami, z erklem. Wewnątrz zachował się dawny układ z tzw. „czarną kuchnią” oraz ze stolarką drzwiową. W pobliżu domu, w ogrodzie, znajduje się piwniczka- ziemianka użytkowana do dziś. Tak zachowanych obiektów na terenie gminy Szemud jak i na Kaszubach jest coraz mniej, tym bardziej zasługują one na udokumentowanie.
- W niewielkiej wsi Kowalewo zachowały się dwie kapliczki. Na szczególną uwagę i propozycję wpisu do Rejestru Zabytków zasługuje jedna z nich, która stoi na prywatnej działce przy domu ul. Szemudzka 10 i przez to jest zadbane. Wzniesiona jest z cegły o niespotykanej, trójdzielnej bryle z neogotyckim detalem i została wzniesiona w 1905r.
- Bardzo ciekawym obiektem, który proponuje się wpisać do Rejestru Zabytków jest dom w Łebnie przy ul. Wejherowskiej 29. Budynek położony poza wsią, w zespole siedliska otoczonego starodrzewem, prezentuje przykład kaszubskiego domu szerokofrontowego, wzniesionego w konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego, typowej dla XIX w.

5.2.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

L.P.	Miejscowość	Miejsce	Obiekt	Nr rejestru
1.	Kielno	Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha wewnątrz i elewacja wsch. prezbiterium	Wyposażenie kościoła: 1. płyta nagrobna Kacpra Úberfelta 2. Chrzcielnica 3. Konfesjonał	57 Dawny B-60/71 Decyzja z dnia 25.10.1971 r.

			4. Krucyfiks na belce tęczowej 5. Krucyfiks w kruchcie 6. Krucyfiks 7. Rzeźba św. Jan Nepomucen 8. Rzeźba Apostoła 9. Rzeźba Apostoła Pawła Złotnictwo: 1. Pacyfikał 2. Monstrancja 3. Kielich	Dawny B-208/83 Decyzja z dnia 04.01.1983r.
--	--	--	---	---

Wśród zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego wyróżnia się kamienna płyta nagrobna, obecnie umieszczona na elewacji wsch. prezbiterium kościoła parafialnego w Kielnie. Manierystyczna forma, wykonanego po 1613 r. obiektu, w którymś z gdańskich warsztatów, poświęcona jest właścicielowi Koleczkowa Kacprowi Überfeltowi, który przypuszczalnie pochowany jest w krypcie kościoła.

Na uwagę zasługuje także cenne złotnictwo z czołowym dziełem jakim jest rokokowa monstrancja sygnowana przez Schlaubitza, mistrza w skali Pomorza, jak również pochodzący z tego czasu kielich z puncą, również cenionego złotnika gdańskiego, H.Hola.

5.3.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
1.	Będargowo	Dz.nr 102 na wzgórzu po północnej stronie rz. Dębica, pom. dwoma parowami, ok. 700 m na zachód od wsi		PWRN Wydz.Kult .Woj.Kons .Zabytków L.dz.KI-IV 620/3441/ 70	25.11 . 1970r	Grodzisko jest trwałym naziemnym obiektem archeologicznym, datowanym na okres wczesnośredniowieczny, na wiek IX. Grodzisko przedstawia dużą wartość naukowo-poznawczą	104 A

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
2.	Bojano	Dz.nr 112	Alojzy Bojke	PWRN Wydz.Kult .Woj.Kons .Zabytków I.dz.KI-IV/ 620/3441/ 69	9.05. 1969r	Cmentarzysko płaskie grobów skrzynkowych. Odkryto jeden grób skrzynkowy.	39 A
3.	Bojano	Dz.nr 164 Kw.6479 na wschód od wsi w pobliżu drogi w kierunku Chwaszczyna	Franciszek Daszke ? (Feliks Bieszke, A. Fularczyk, Grabowski)	PWRN Wydz.Kult .Woj.Kons .Zabytków I.dz.KI-IV/ 620/3441/ 69	8.05. 1969r	Na wskazanym terenie znajdowano groby skrzynkowe. Wydobyto 2 popielnice (w tym – twarzową) i brązową szpilę z łabędzią szyjką.	38 A
4.	Bojano	Dz.nr 42 kw. 4827	Augustyn Potrykus	j.w.	j.w.	Brak informacji o znaleziskach	37 A
5.	Bojano	Dz.nr 181	Jan Herman	j.w.	j.w.	Na wskazanym terenie znaleziono bogato wyposażony grób skrzynkowy, datowany na wczesną epokę żelaza. W popielnicach znaleziono kłamy i szpile żelazne, brzytwę i kółka żelazne, fragment łańcuszka brązowego, fragment szczypiec żelaznych. Cmentarzysko przedstawia wartość naukowo-poznawczą.	36 A

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
6.	Bojano	Dz.nr 383 kw. 9915	Anna i Jan Grablowski	UW Wydz. Kult.i Sztuki L.dz.KI-VI/6200/5776/75	29.11.1975r	Cmentarzysko płaskie datowane jest na wczesną epokę żelaza – wczesny i środkowy okres lateński. Odkryto tu groby skrzynkowe zawierające ozdobne popielnice gliniane. Cmentarzysko to wraz sąsiednimi obiektami z tego okresu odkrytymi w Bojanie tworzy kompleks osadniczy. Z tego względu obiekt posiada dużą wartość naukowo-poznawczą.	269/A rch.
7.	Głazica	Dz.nr 73/2 kw. 15766 na północ od szosy z Szemudu do Głazicy ok. 500 m na południowy zachód od p-ktu wys. 172,0 m npm i ok.750 m na północny wschód od szkoły w Głazicy.	Kazimierz i Halina Siewert	U.W.Woj. Kons.Zab. L.dz. 53500/2/86	30.09.1986r	Huta szkła datowana na okres nowożytny XVII w. (lub średniow. – XV w. ?). Badania weryfikacyjno-powierzchniowe ujawniły występowanie zabytków związanych z produkcją szkła. Obiekt należy do nielicznych, zlokalizowanych na Pomorzu Wschodnim hut szkła i wnosi wiele cennych danych do poznania rozwoju szklarstwa. Badania wykonał Instytut Archeologii i Etnografii UMK w Toruniu.	412/1986

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
8.	Jeleńska Huta	Dz.nr 135/2 i 135/6 kw. 24831 ok. 1250 m na południe od Szemudzkiej Huty, ok. 175 m na północny zachód od p-ktu wys. 194,5 m npm, na zachodnim stoku niewielkiego wzniesienia.	Wiesław i Tadeusz Czoske			Huta szkła z okresu nowożytnego (XVII w.). Badania weryfikacyjno – powierzchniowe ujawniły występowanie zabytków związanych z produkcją szkła – obiekt należy do nielicznych hut szkła zlokalizowanych na Pomorzu Wschodnim i wnosi szereg nowych danych do poznania rozwoju szklarstwa na tym terenie. Zbiory znajdują się w Inst.Arch.i Etnografii UMK w Toruniu	413/ Arch.
9.	Łebno	Dz.nr 231 i 235/2 ok. 300 m na południowy zachód od wsi.		PWRN – Wydz.Kult .Woj.Kons .Zabytków L.dz.KI-IV/ 620/1334/ 71	31.03 . 1971r .	Cmentarzysko płaskie datowane na IV-II w. p.n.e. W czasie badań ratowniczych prowadzonych w 1968 r. odkryto 4 groby zawierające ciekawe wyposażenie. Z tych względów przedstawia dużą wartość naukowo-poznawczą. Zbiory – w Muzeum Archeol. w Gdańsku	149/ Arch.

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
10	Łebno	Dz.nr 13	Skarb Państwa			Cmentarzysko płaskie datowane na wczesną epokę żelaza – okres Hallstatt D. Odkryto tu szereg grobów skrzyn kowych zawierających popielnice twarzowe i ozdoby z brązu i bursztynu. Z tych względów obiekt przedstawia dużą wartość naukowo-poznawczą.	
11	Szemud	Dz.nr 175 i 198	Stefan Potrykus	PWRN Wydz.Kult .Woj.Kons .Zabytków I.dz.KI-IV/ 6200/463 1/ 71	17.12 . 1971r .	Cmentarzysko płaskie kultury wschodnio-pomorskiej, datowane na wczesną epokę żelaza. W wyniku badań ratowniczych zbadano tu kilkanaście grobów skrzynkowych, zawierających liczną ceramikę, w tym popielnice twarzowe oraz wyroby z brązu i szkła. Znajeziska znajdują się w Muzeum Archeol. w Gdańsku.	200

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
12	Szemudzka Huta	Dz.nr 681/6	Stanisław Koss Kw. 18772 ok. 525 m od p-ktu wys. 193,2 m n.p.m.	UW w Gdańsku, Woj.Kons. Zabytków L.dz. 53500/4/8 6	30.09 1986r	Huta szkła z okresu nowożytnego (XVII w.). Badania powierzchniowo-weryfikacyjne ujawniły materiały archeologiczne związane z wytopem szkła w XVII w. Odkryty obiekt należy do nielicznych na Pomorzu Wschodnim.	414

I.p.	Nazwa wsi	Usytuowanie stanowiska	Właściciel terenu	Nr decyzji	Data decyzji	Uzasadnienie decyzji	Nr rej.
13	Warzno	Dz.nr 284 kw. 7857 ok. 1,0 km na południe od wsi	Zofia i Jan Stubba	UW Wydz.Kult. . i Sztuki L.dz.KI- VI/ 5321/87/7 8	17.10 . 1978r .	Cmentarzysko płaskie grobów skrzynkowych datowane jest na młodszy okres halsztacki i środkowy okres lateński wczesnej epoki żelaza (V-II w. p.n.e.) W 1936 r. odkryto tu grób skrzynkowy zawierający popielnice oraz ozdoby z brązu, żelaza, szkła i bursztynu, przechowywane obecnie w Muzeum Archeol. w Gdańsku (7 kolczyków brązowych, spirala z drutu żelaznego nanizana na kolczyk brązowy, 3 brązowe zawieszki trójkątne nanizane na kolczyki brązowe, 2 fragmenty ucha glinianego z tkwiącym –w nich kolczykiem brązowym).	343

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji.

5.4.1. Wojewódzka ewidencja zabytków nieruchomości architektury

LP	GMINA	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	DATA	NR REJ. WOJ. POMORSKIEGO
1	Szemud	Będkowo	Brazylia	6	budynek mieszkalny	1931, J.D.	
2	Szemud	Będkowo	Brazylia	7	budynek mieszkalny	1927, 1933, J.D.	
3	Szemud	Będkowo	Czyściec	1	budynek mieszkalny	pocz. 20	
4	Szemud	Będkowo	Grodzisko	2	szkoła	pocz. 20	
5	Szemud	Będkowo	Grodzisko	4	budynek mieszkalny	1934	
6	Szemud	Będkowo	Grodzisko	8	budynek mieszkalny	1.ćw. 20	
7	Szemud	Będkowo	Grodzisko	9	budynek mieszkalny	1925	
8	Szemud	Będkowo	Grodzisko	11	budynek mieszkalny	1925	
9	Szemud	Będkowo	Łączny Dół		budynek gospodarczy	pocz. 20	
10	Szemud	Będkowo	Różny Dąb	1	budynek mieszkalny	pocz. 20	
11	Szemud	Będkowo	Szopy	2	budynek mieszkalny	kon.19	
12	Szemud	Będkowo	Szopy	4	kapliczka	1946	
13	Szemud	Będkowo	Szopy	10	budynek mieszkalny	kon. 19	
14	Szemud	Bojano	Wybickiego	8	budynek mieszkalny	pocz. 20	
15	Szemud	Bojano	Wybickiego	26	budynek mieszkalny	pocz. 20	
16	Szemud	Bojano	Wybickiego		kapliczka	1955	
17	Szemud	Częstkowo	Bór		kapliczka	pocz.20	
18	Szemud	Częstkowo	Szkolna	9	szkoła	pocz. 20	
19	Szemud	Częstkowo	Wejherowska	30	budynek mieszkalny	pocz. 20	
20	Szemud	Częstkowo	Wejherowska	11	budynek mieszkalny	pol. 19	
21	Szemud	Częstkowo	Wejherowska	15	budynek mieszkalny	pocz. 20	
22	Szemud	Częstkowo	Lipkowa	9	dwór	kon. 19	
23	Szemud	Dobrzewino			park dworski	pol. 19	
24	Szemud	Dobrzewino	Gdańska	5?	budynek mieszkalny	pocz. 20	
25	Szemud	Dobrzewino			kapliczka	1937	
26	Szemud	Donimierz	Folwarczna	9	budynek mieszkalny	1912	
27	Szemud	Donimierz	Folwarczna	11	budynek mieszkalny	pocz. 20	
28	Szemud	Donimierz	Donimirskich	22	szkoła	pocz. 20	
29	Szemud	Donimierz	Donimirskich	22	budynek gospodarczy	pocz. 20	
30	Szemud	Glazica	Szklana	5	budynek mieszkalny	1925, A.P.	
31	Szemud	Glazica	Szklana	16	budynek mieszkalny	1937, P.W.	
32	Szemud	Glazica	Szklana	27	szkoła	pocz. 20	
33	Szemud	Glazica	droga do Przetoczyna		kapliczka figuralna	1949	
34	Szemud	Jeleńska Huta	Szkolna	2	szkoła	pocz. 20	
35	Szemud	Jeleńska Huta	Okrężna	4	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
36	Szemud	Kamień	Gdańska	17	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
37	Szemud	Kamień	Gdańska	18	budynek mieszkalny	pocz. 20	
38	Szemud	Kamień	Turystyczna	2	budynek mieszkalny	1. ćw. 20, A.M.	
39	Szemud	Kamień	droga do Kielna		kapliczka	pocz. 20	
40	Szemud	Karczemki	Gdańska	11	obora	kon. 19	
41	Szemud	Karczemki	Gdańska	11	park dworski	kon. 19	

42	Szemud	Karczemki	Gdańska		cmentarz ewangelicki	kon. 19	
43	Szemud	Kielno	Jeziorna	6	kościół par. p.w. Św. Wojciecha	pol.18, 1870, 1903, 1912	526
44	Szemud	Kielno	Jeziorna	6	kapliczka figuralna	2.pol. 19	
45	Szemud	Kielno	róg Oliwskiej i Partyzantów Koleczk.		kapliczka	2. pol. 19	
46	Szemud	Kielno	Królewska	2	budynek mieszkalny	pocz. 20	
47	Szemud	Kielno	Oliwska	18	budynek mieszkalny	pocz. 20	
48	Szemud	Kielno	Oliwska	26	kapliczka	1936	
49	Szemud	Kielno	Oliwska	36	budynek mieszkalny	1. cw. 20	
50	Szemud	Kielno	Oliwska	40	budynek mieszkalny	pocz. 20	
51	Szemud	Kielno	Oliwska	45	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
52	Szemud	Kielno	Oliwska	45	budynek gospodarczy	1. ćw. 20	
53	Szemud	Kielno	Oliwska	46	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
54	Szemud	Kielno	Oliwska	47	budynek mieszkalny	1906	
55	Szemud	Kielno	Oliwska	61	budynek mieszkalny	pocz. 20	
56	Szemud	Kielno	Oliwska	73	poczt. ob. Budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
57	Szemud	Kielno	Oliwska	77	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
58	Szemud	Kielno	Oliwska	79	budynek mieszkalny	pocz. 20	
59	Szemud	Kielno	Bożanka		kapliczka	1959	
60	Szemud	Koleczkowo	Hippiczna		budynek mieszkalny	pocz. 20	
61	Szemud	Koleczkowo	Wejherowska		kapliczka	1946	
62	Szemud	Koleczkowo	Wejherowska	9	budynek mieszkalny	kon.19	
63	Szemud	Koleczkowo	Wejherowska	9	budynek gospodarczy	kon.19	
64	Szemud	Koleczkowo	Wejherowska	1?	budynek mieszkalny	kon. 19	
65	Szemud	Kowalewo	Szemudzka		kapliczka	1905	
66	Szemud	Kowalewo	Szemudzka	10	budynek mieszkalny	pocz. 20	
67	Szemud	Kowalewo	Szemudzka		budynek gospodarczy	1901	
68	Szemud	Kowalewo	Kartuska-Gdyńska		kapliczka	pocz. 20	
69	Szemud	Łebno	Kartuska	6	kościół par. p.w. Matki Bożej Królowej Polski	1926	
70	Szemud	Łebno	Kartuska	6	cmentarz z domem pogrzebowym i murem cmentarnym	1926	
71	Szemud	Łebno	Kartuska	1	budynek mieszkalny	pocz. 20	
72	Szemud	Łebno	Kartuska	4	budynek gospodarczy	kon. 19	
73	Szemud	Łebno	Kartuska	13	budynek mieszkalny ob.. Sklep	pocz. 20	
74	Szemud	Łebno	Kartuska	19	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
75	Szemud	Łebno	Szkolna	29	szkoła ob.. Gminna Izba Pamięci	pocz. 20	
76	Szemud	Łebno	Wejherowska	1	budynek mieszkalny	pocz. 20	
77	Szemud	Łębińska Huta		41	budynek mieszkalny	kon. 19	
78	Szemud	Przetoczyno	Brokowa	6	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
79	Szemud	Przetoczyno	Mateczka	23	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
80	Szemud	Przetoczyno	Mateczka	23	budynek gospodarczy	1929	
81	Szemud	Przetoczyno	Małopolska	28	budynek mieszkalny	pocz. 20	
82	Szemud	Przetoczyno	Nadrzeczna	4	budynek mieszkalny	kon. 19	
83	Szemud	Przetoczyno	Pomorska	6	budynek mieszkalny	kon. 19	
84	Szemud	Przetoczyno	Pomorska	34	budynek mieszkalny	pocz. 20	
85	Szemud	Przetoczyno	Pomorska	27	nadleśnictwo	pocz. 20	
86	Szemud	Przetoczyno	Pomorska	27	budynek gospodarczy	pocz.20	
87	Szemud	Przetoczyno	Wielkopolska	19	budynek mieszkalny	pocz. 20	

88	Szemud	Przetoczyno			kapliczka	1. ćw. 20	
89	Szemud	Szemud	droga od Przetoczyna		kapliczka	pocz. 20	
90	Szemud	Szemud	Wejherowska	45	kościół par.p.w. św. Mikołaja	pocz. 20	
91	Szemud	Szemud	Wejherowska	49	plebania	pocz. 20	
92	Szemud	Szemud	Wejherowska	64	budynek mieszkalny	pocz. 20	
93	Szemud	Szemud	Wejherowska	64	budynek gospodarczy	pocz. 20	
94	Szemud	Szemud	Wejherowska	46	budynek mieszkalny	1928 J.Cz.	
95	Szemud	Szemud	Wejherowska	60	budynek mieszkalny	1. ćw. 20	
96	Szemud	Szemud	Wejherowska-Kartuska		krzyż	1. ćw. 20	
97	Szemud	Szemud	Wejherowska		kapliczka	1919	
98	Szemud	Szemud	Łabudy	2	budynek mieszkalny	kon. 19	
99	Szemud	Szemud	Mercerstwo	32	budynek mieszkalny	pocz. 20	
100	Szemud	Szemud	Tomaszewskiego	2	budynek mieszkalny	pol. 19	
101	Szemud	Szemud			kapliczka na działce 240/7	1948	
102	Szemud	Szemudzka Huta			kapliczka	pocz. 20	
103	Szemud	Szemudzka Huta		14	budynek mieszkalny	pocz. 20	
104	Szemud	Warzno	róg Starowiejskiej i Gryfa Pomorskiego		kapliczka	1949	
105	Szemud	Warzno	Zachodnia	3	szkoła	pocz. 20	
106	Szemud	Warzno	Czczewska	5	budynek mieszkalny	pocz. 20	
107	Szemud	Warzno	Czczewska	14	budynek mieszkalny	pocz. 20	
108	Szemud	Warzno	wylot na Kielno		krzyż	1955	
109	Szemud	Zęblewo		2a	budynek mieszkalno-gospodarczy	kon. 19	
110	Szemud	Zęblewo		37	budynek mieszkalny	1928 AK	

Wojewódzka ewidencja zabytków gminy Szemud obejmuje 110 obiektów. Prace terenowe prowadzone w miesiącach kwietniu i maju 2014 r. wykazały, iż z powyższego zasobu nie zachował się budynek mieszkalny położony w Łebnie przy ul. Kartuskiej 1 oraz budynek gospodarczy zlokalizowany w Kowalewie przy ul. Szemudzkiej 10.

Ponadto dom oznaczony w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków jako Zęblewo nr 37, faktycznie leży już na terenie sąsiedniej gminy Linia, zajmując działkę o nr 35/3.

W gminnej ewidencji zabytków nie uwzględniono także dwóch budynków, które straciły wartości zabytkowe. Są to domy zlokalizowane w Szemudzie: budynek mieszkalny przy ul. Wejherowskiej 60, przebudowany całkowicie oraz obiekt gospodarczy przy Wejherowskiej 64, z przemurowanymi ścianami obwodowymi i nowymi otworami.

Szemud, ul. Wejherowska 60.

Szemud, ul. Wejherowska 64.

W związku z powyższymi ustaleniami Urząd Gminy Szemud wystąpi do Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wyłączenie wskazanych obiektów z zasobu Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków.

Zły stan zachowania przedstawia także budynek mieszkalny w Bojanie przy ul. Wybickiego 11 lecz nie utracił dotąd wartości zabytkowych.

Poza zasobem Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w opracowaniu kart adresowych uwzględniono obiekty posiadające **karty ewidencyjne zabytków architektury** i budownictwa oraz cmentarzy. Jednak z obiektów posiadających karty ewidencyjne architektury i budownictwa zachował się tylko kościół parafialny p.w. św. Wojciecha w Kielnie. Pozostałe budynki nie istnieją, a były to obiekty mieszkalne, wzniesione w konstrukcji szkieletowej.

Na podstawie **kart ewidencyjnych cmentarzy** stwierdzono brak cmentarza poewangelickiego w Szemudzie, na którego miejscu znajduje się zakład przetwórczy (obecnie działka 198/9) oraz leśnego cmentarzyka z 1945 r. w Przetoczynie (teren lasu na przedłużeniu ul. Matecza), którego pozostałości widziane były według mieszkańców jeszcze w 1995 r.

W kartach adresowych, poza obiektami wpisanymi do rejestru zabytków architektury, wpisanymi do rejestru zabytków nieruchomych i ujętymi w kartach ewidencyjnych zabytków architektury i budownictwa, znalazły się dwa **układy ruralistyczne** – wsi Kielno i Jeleńskiej Huty. Wieś Kielno to jedna z najstarszych wsi gminy i chociaż jej układ przestrzenny został znacznie zmieniony w XIX w., to obecnie prezentuje spójną całość. Wieś Jeleńska Huta to rzadki przypadek miejscowości powstałej wokół stawu młyńskiego, o czytelnym pierwotnym układzie przestrzennym, mimo poprowadzenia biegu nowej drogi przez osuszony staw.

Miejscowości o historycznej metryce jest dużo więcej lecz poza wspomnianymi przykładami są one bardzo przekształcone, zwłaszcza pod względem rozdrobnienia układu parcel czy utraty regularności rozbudowanych siedlisk.

Inwentaryzacja terenowa wykazała ponadto, że znaczna ilość obiektów ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, posiada **obecnie nowy adres**, głównie w związku z wprowadzeniem przez Gminę systemu ulic oraz uporządkowaniem numeracji. W takich wypadkach umieszczano na kartach adresowych również dawną numerację.

Wyniki prac terenowych wskazują również na dalszą **degradację tradycyjnego budownictwa** mieszkaniowego. Rzadko można wskazać dobrze utrzymany dom o konstrukcji szkieletowej, wypełnionej gliną takie jak np. budynki w Łebnie przy ul. Wejherowskiej 29 czy w Przetoczynie przy ul. Nadrzecznej 4. Najczęściej to kwestia finansowa, ale nie tylko, gdyż obok wielu takich budynków stoją już nowe domy, a co do starych brak nie tyle pomysłu na ich utrzymanie, ile świadomości o ich rzeczywistej wartości. Dalszy tych budynków jest już na ogół przesądzony, a kolejna wieś traci cenny element wyróżniający ją w skali regionu.

Na uwagę zasługują ponadto liczne budynki szkolne, zamieniane obecnie na mieszkalne, z różnym skutkiem, a także bogactwo form kapliczek przydrożnych i krzyży, z zachowanymi rzeźbami miejscowych twórców.

W sumie z wykazu Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków nie uwzględniono w Gminnej Ewidencji Zabytków 5 obiektów, a dodano nowych 7, co daje liczbę 112 kart adresowych.

5.4.2 WYKAZ KART ADRESOWYCH GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ARCHITEKTURY

I BUDOWNICTWA

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	OBIEKT	NR DZIAŁKI	REJESTR ZABYTKÓW
1	Będargowo	Brazylia	6 d. 7	Budynek mieszkalny	191	
2	Będargowo	Brazylia	7 d. 6	Budynek mieszkalny	185/2	
3	Będargowo	Czyściec	1	Budynek mieszkalny	65	
4	Będargowo	Grodzisko	2	Szkoła i budynek gospodarczy	260/1	
5	Będargowo	Grodzisko	4	Budynek mieszkalny	261/2	
6	Będargowo	Grodzisko	9	Budynek mieszkalny	283/2	
7	Będargowo	Grodzisko	11	Budynek mieszkalny	281	
8	Będargowo	Grodzisko	12 d.8	Budynek mieszkalny	127/2	
9	Będargowo	Łączny Dół		Krzyż wotywny	206	
10	Będargowo	Łączny Dół	2	Budynek gospodarczy	206	
11	Będargowo	Różny Dąb	1	Budynek mieszkalny	102/18	
12	Będargowo	Szopy	2	Budynek mieszkalny	41/2	
13	Będargowo	Szopy	4	Kapliczka	42/1	
14	Będargowo	Szopy	8 a d. 10	Budynek mieszkalny	47	
15	Bojano	Wybickiego	6 d. 8	Budynek mieszkalny	380/2	
16	Bojano	Wybickiego	26	Budynek mieszkalny	308/15	
17	Bojano	Wybickiego		Kapliczka	380/3	
18	Bojano	Wybickiego	bez nr	Remiza	408/1	
19	Częstkowo	Bór	7	Kapliczka	130/3	
20	Częstkowo	Lipkowa	9	Dwór	31	
21	Częstkowo	Szkolna	9	Szkoła	80/10	
22	Częstkowo	Wejherowska	11	Budynek mieszkalny	393/1	

23	Częstkowo	Wejherowska	15	Budynek mieszkalny	400	
24	Dobrzewino	Dworska	2	Zespół parkowy	190/18	
25	Dobrzewino	Wejherowska, Chłopska		Kapliczka	190/18	
26	Dobrzewino	Wejherowska	11 d. 5	Budynek mieszkalny	202/2	
27	Donimierz	Donimirskich	22	Szkoła	120	
28	Donimierz	Donimirskich	22	Budynek gospodarczy	120	
29	Donimierz	Folwarczna	9	Budynek mieszkalny	407/12	
30	Donimierz	Folwarczna	11	Budynek mieszkalny	407/3	
31	Głazica	Szklana	5	Budynek mieszkalny	52/13	
32	Głazica	Szklana	16 d.27	Szkoła z budynkiem gospodarczym	16/5	
33	Głazica	Szklana	32 d.16	Budynek mieszkalny	73/2	
34	Jeleńska Huta	Okrężna	4	Budynek mieszkalny	190/3	
35	Jeleńska Huta	Okrężna	4	Kapliczka	190/3	
36	Jeleńska Huta	Szkolna	3 d. 2	Szkoła	178	
37	Jeleńska Huta			Układ ruralistyczny		
38	Kamień	Gdańska		kapliczka	67/1	
39	Kamień	Gdańska	17	Budynek mieszkalny	50	
40	Kamień	Gdańska	27 d. 18	Szkoła	52/1	
41	Kamień	Turystyczna	2	siedlisko	482/6	
42	Karczemki	Gdańska	11	Park	365/104	
43	Karczemki	Gdańska	11	Budynek gospodarczy	365/104	
44	Karczemki	Wejherowska	2	Cmentarz poewangelicki	121/4	
45	Kieleńska Huta	Morelowa		Kapliczka	37/2	
46	Kielno	Jeziorna	6	Figura Matki Bożej	6/2	
47	Kielno	Królewska	2	Gorzelnia	482/37	
48	Kielno Bożanka	Letniskowa		Kapliczka	695/39	
49	Kielno	Oliwska	22 d.6	Kościół par. p.w. św.	7	Nr rejestru zabytków 526

				Wojciecha		
50	Kielno	Oliwska	22 d. 6	Cmentarz parafialny	4, 5, 7, 457	
51	Kielno	Oliwska	28 d. 26	Kapliczka figuralna	485	
52	Kielno	Oliwska	36	Budynek mieszkalny	20/4	
53	Kielno	Oliwska	45	Budynek mieszkalny	479	
54	Kielno	Oliwska	45	Budynek gospodarczy	479	
55	Kielno	Oliwska	46	Szkoła	25/4	
56	Kielno	Oliwska	47	Budynek mieszkalny	491/4	
57	Kielno	Oliwska	51 d. 18	Budynek mieszkalny	489/1	
58	Kielno	Oliwska	61	Budynek mieszkalny	63/7	
59	Kielno	Oliwska	73	Budynek mieszkalny	72	
60	Kielno	Oliwska	77	Budynek mieszkalny	73	
61	Kielno	Oliwska	79	Budynek mieszkalny	74/5	
62	Kielno	Oliwska, Partyzantów Koleczkowskich		Kapliczka	438	
63	Kielno			Układ ruralistyczny		
64	Koleczkowo	Wejherowska/ Kieleńska		Kapliczka	21/1	
65	Koleczkowo	Wejherowska	9	Budynek mieszkalny	75/9	
66	Koleczkowo	Wejherowska	9	Budynek gospodarczy	75/9	
67	Koleczkowo	Wejherowska	13	Budynek mieszkalny	54/14	
68	Koleczkowo	Wejherowska	36 d. b.nr	Budynek mieszkalny	53/8	
69	Kowalewo	Kartuska		Kapliczka	14/1	
70	Kowalewo	Szemudzka	10	Budynek mieszkalny	19/7	
71	Kowalewo	Szemudzka	10	Kapliczka	19/10	
72	Łebieńska Huta	Kartuska	41	Budynek Mieszkalny	59	
73	Łebno	Kartuska	1	Krzyż	231/48	

74	Łebno	Kartuska	4	Budynek gospodarczy	232	
75	Łebno	Kartuska	6	Kościół par. p.w. Matki Bożej Królowej Polski	233, 234/1	
76	Łebno	Kartuska	8 d. 6	Kaplica przedpogrzebowa, cmentarz, mur	234/1 234/2	
77	Łebno	Kartuska	9 d.29	Szkoła	69	
78	Łebno	Kartuska	11 d.13	Budynek mieszkalny	81/2	
79	Łebno	Kartuska	15 d. 19	Budynek mieszkalny	82/6	
80	Łebno	Wejherowska	1	Budynek mieszkalny	43	
81	Przetoczyno	Pomorska		Kapliczka	41	
82	Przetoczyno	Brukowa	6	Budynek mieszkalny	105/2	
83	Przetoczyno	Matecza	5 d. 23	Budynek mieszkalny	237/3	
84	Przetoczyno	Matecza	5 d. 23	Budynek gospodarczy	237/3	
85	Przetoczyno	Nadrzeczna	4	Budynek mieszkalny	19/2	
86	Przetoczyno	Pomorska	5 d. 6	Budynek mieszkalny	183/21	
87	Przetoczyno	Pomorska	27	Budynek leśnictwa	406	
88	Przetoczyno	Pomorska	27	Budynek gospodarczy	406	
89	Przetoczyno	Pomorska	34	Budynek mieszkalny	107/6	
90	Przetoczyno	Wielkopolska	19	Budynek mieszkalny	8	
91	Szemud	Kartuska Wejherowska		Krzyż	171/1	
92	Szemud	Labudy	4 d. 2	Budynek mieszkalny	354/18	
93	Szemud	Mercerstwo	16	Kapliczka figuralna	18/12	
94	Szemud	Mercerstwo	32	Budynek mieszkalny	23	
95	Szemud	Obrońców Szemudu		Kapliczka	240/7	
96	Szemud	Tomaszewskieg	2	Budynek	329/43	

		o		mieszkalny		
97	Szemud	Wejherowska (droga do Przetoczyna)		Kapliczka	852	
98	Szemud	Wejherowska	36	Kapliczka	346/4	
99	Szemud	Wejherowska	45	Kościół par. p.w. św. Mikołaja	256/3	
100	Szemud	Wejherowska	45	Cmentarz przykościelny	265/3	
101	Szemud	Wejherowska	45 d. 49	Plebania	265/3	
102	Szemud	Wejherowska	46	Budynek mieszkalny	342	
103	Szemud	Wejherowska	64	Budynek mieszkalny	331/2	
104	Szemud	Wejherowska		Cmentarz parafialny	317/1 318, 320, 321	
105	Szemudzka Huta	Biesiadna	16	Kapliczka	678/4	
106	Szemudzka Huta	Przejazdowa	1 d. 14	siedlisko	697/6	
107	Warzno	Czczewska I Gryfa Pomorskiego		Krzyże	281 i 121/2	
108	Warzno	Róg Czczewskiej i Gryfa Pomorskiego		Kapliczka	137/1	
109	Warzno	Czczewska	5	Budynek mieszkalny	296, 297	
110	Warzno	Czczewska	14	Budynek mieszkalny	220	
111	Warzno	Zachodnia	4 d. 3	Szkoła	118	
112	Zęblewo	Kasubska	3 d. 2a	Budynek mieszkalny	159	

5.4.3. Wojewódzka Ewidencja zabytków nieruchomych archeologicznych.

Miejscowość	Gmina	nr stan.	Rodzaj stanowiska	Chronologia	nr ob. AZP; nr st.
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	1	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA NIEOKREŚLONA	10-40;14;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	2	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	10-40;1;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	10-40;3;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	10-40;4;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	10-40;5;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA NIEOKREŚLONA	10-40;9;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	7	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	10-40;10;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	10-40;11;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	9	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA	10-40;12;
ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	10	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	NEOLIT; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	10-40;13;
11	ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	11	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
12	ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
13	ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	13	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
14	ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	14	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
15	ŁEBIEŃSKA HUTA	SZEMUD	15	HUTA SZKŁA	EPOKA NIEOKREŚLONA
16	LEŚNO	SZEMUD	1	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
17	LEŚNO	SZEMUD	2	OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
18	LEŚNO	SZEMUD	3	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA; OKRES NOWOŻYTNY
19	LEŚNO	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
20	LEŚNO	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA

21	LEŚNO	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
22	WARZEŃSKA HUTA	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
23	WARZEŃSKA HUTA	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI
24	WARZEŃSKA HUTA	SZEMUD	3	HUTA SZKŁA	EPOKA NIEOKREŚLONA
25	WARZNO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; HALLSTATT D/WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; HALLSTATT D
26	WARZNO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
27	WARZNO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
28	WARZNO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
29	WARZNO	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
30	WARZNO	SZEMUD	6	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT
31	WARZNO	SZEMUD	7	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
32	ZĘBLEWO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D/WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI
33	ZĘBLEWO	SZEMUD	14	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
34	ZĘBLEWO	SZEMUD	15	PUNKT OSADNICZY	EPOKA ŻELAZA
35	ZĘBLEWO	SZEMUD	16	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
36	ZĘBLEWO	SZEMUD	17	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	MEZOLIT; NEOLIT

37	ZĘBLEWO	SZEMUD	18	PUNKT OSADNICZY	PRADZIEJE
38	BOJANO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
39	BOJANO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
40	BOJANO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO;	HALLSTATT D; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; EPOKA NIEOKREŚLONA
41	BOJANO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; OSADA;	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
42	BOJANO	SZEMUD	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH;	WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
43	BOJANO	SZEMUD	6	ZNALEZISKO LUŻNE	HALLSTATT D
44	BOJANO	SZEMUD	7	SKARB OZDÓB	HALLSTATT D
45	BOJANO	SZEMUD	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES LATEŃSKI; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA
46	BOJANO	SZEMUD	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; PUNKT OSADNICZY	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; OKRES LATEŃSKI
47	BOJANO	SZEMUD	10	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
48	BOJANO	SZEMUD	11	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH;	WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
49	BOJANO	SZEMUD	12	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA/OKRES LATEŃSKI
50	BOJANO	SZEMUD	13	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
51	BOJANO	SZEMUD	14	OSADA?; PUNKT	WCZESNA EPOKA ŻELAZA;

				OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
52	BOJANO	SZEMUD	15	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
53	BOJANO	SZEMUD	16	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
54	BOJANO	SZEMUD	17	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
55	BOJANO	SZEMUD	18	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE
56	BOJANO	SZEMUD	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
57	BOJANO	SZEMUD	20	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
58	BOJANO	SZEMUD	21	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA;	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
59	BOJANO	SZEMUD	22	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
60	BOJANO	SZEMUD	23	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY;	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
61	BOJANO	SZEMUD	24	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY
62	BOJANO	SZEMUD	25	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; EPOKA NIEOKREŚLONA; OKRES NOWOŻYTNY
63	BOJANO	SZEMUD	26	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
64	BOJANO	SZEMUD	27	OSADA;	OKRES NOWOŻYTNY;
65	BOJANO	SZEMUD	28	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
66	BOJANO	SZEMUD	29	ŚLAD OSADNICTWA;	OKRES NOWOŻYTNY;
67	BOJANO	SZEMUD	30	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE

68	BOJANO	SZEMUD	31	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA;	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY;
69	BOJANO	SZEMUD	32	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
70	BOJANO	SZEMUD	33	OSADA; OSADA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY; EPOKA NIEOKREŚLONA
71	BOJANO	SZEMUD	34	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
72	BOJANO	SZEMUD	35	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
73	BOJANO	SZEMUD	36	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
74	BOJANO	SZEMUD	37	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; OSADA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
75	BOJANO	SZEMUD	38	PUNKT OSADNICZY;	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE;
76	BOJANO	SZEMUD	39	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; OSADA; OSADA;	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY;
77	BOJANO	SZEMUD	40	PUNKT OSADNICZY;	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;
78	BOJANO	SZEMUD	41	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
79	BOJANO	SZEMUD	42	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; EPOKA NIEOKREŚLONA
80	BOJANO	SZEMUD	43	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
81	BOJANO	SZEMUD	44	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
82	BOJANO	SZEMUD	45	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH

83	BOJANO	SZEMUD	46	OSADA; ŚLAD OSADNICTWA;	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA;
84	BOJANO	SZEMUD	47	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
85	BOJANO	SZEMUD	48	OSADA?; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
86	BOJANO	SZEMUD	49	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
87	BOJANO	SZEMUD	50	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
88	BOJANO	SZEMUD	51	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
89	CZĘSTKOWO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
90	CZĘSTKOWO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
91	CZĘSTKOWO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
92	CZĘSTKOWO	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY
93	CZĘSTKOWO	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA ŻELAZA
94	CZĘSTKOWO	SZEMUD	6	ŚLADY OSADNICTWA	EPOKA ŻELAZA
95	DOBRZEWINO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT C
96	DOBRZEWINO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
97	DOBRZEWINO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNA EPOKA ŻELAZA

98	DOBRZEWINO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
99	DOBRZEWINO	SZEMUD	5	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
100	DOBRZEWINO	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; ŚREDNIOWIECZE
101	DOBRZEWINO	SZEMUD	7	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
102	DOBRZEWINO	SZEMUD	8	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
103	DOBRZEWINO	SZEMUD	9	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
104	DOBRZEWINO	SZEMUD	10	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
105	DOBRZEWINO	SZEMUD	11	CMENTARZYSKO?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
106	DOBRZEWINO	SZEMUD	12	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
107	DOBRZEWINO	SZEMUD	13	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
108	DOBRZEWINO	SZEMUD	14	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; OKRES NOWOŻYTNY
109	DOBRZEWINO	SZEMUD	15	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
110	DOBRZEWINO	SZEMUD	16	OSADA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; EPOKA NIEOKREŚLONA
111	DOBRZEWINO	SZEMUD	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
112	DOBRZEWINO	SZEMUD	18	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
113	DOBRZEWINO	SZEMUD	19	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
114	DOBRZEWINO	SZEMUD	20	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA;	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY

				ŚLAD OSADNICTWA	
115	DOBRZEWINO	SZEMUD	21	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
116	DOBRZEWINO	SZEMUD	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
117	DOBRZEWINO	SZEMUD	23	OSADA; OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
118	DOBRZEWINO	SZEMUD	24	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
119	DOBRZEWINO	SZEMUD	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
120	DOBRZEWINO	SZEMUD	26	CMENTARZYSKO?	HALLSTATT D
121	DOBRZEWINO	SZEMUD	27	CMENTARZYSKO?	HALLSTATT D
122	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	1	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
123	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	2	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
124	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	3	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
125	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
126	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA BRĄZU
127	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	6	GRÓB	HALLSTATT D
128	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	7	GRÓB	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
129	WIELKI DONIMIERZ	SZEMUD	8	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
130	GŁAZICA	SZEMUD	1	HUTA SZKŁA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
131	GŁAZICA	SZEMUD	2	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
132	GŁAZICA	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
133	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	1	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY
134	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	2	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
135	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	3	PUNKT OSADNICZY	EPOKA KAMIENIA
136	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
137	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
138	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE

139	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
140	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
141	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	9	PUNKT OSADNICZY	NEOLIT
142	JELEŃSKA HUTA	SZEMUD	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
143	KAMIEŃ	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
144	KAMIEŃ	SZEMUD	2	ZNALEZISKO LUŻNE	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
145	KAMIEŃ	SZEMUD	3	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
146	KAMIEŃ	SZEMUD	4	HUTA SZKŁA	EPOKA NIEOKREŚLONA
147	KIELNO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO	HALLSTATT D
148	KIELNO	SZEMUD	2	MENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
149	KIELNO	SZEMUD	3	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
150	KIELNO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO?	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
151	KIELNO	SZEMUD	5	CMENTARZYSKO PŁASKIE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
152	KIELNO	SZEMUD	6	CMENTARZYSKO KURHANOWE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
153	KIELNO	SZEMUD	7	ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; NEOLIT
154	KIELNO	SZEMUD	8	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
155	KIELNO	SZEMUD	9	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
156	KIELNO	SZEMUD	10	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
157	KIELNO	SZEMUD	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
158	KIELNO	SZEMUD	12	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
159	KIELNO	SZEMUD	13	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
160	KIELNO	SZEMUD	14	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; OKRES NOWOŻYTNY
161	KIELNO	SZEMUD	15	ŚLAD OSADNICTWA;	NEOLIT; OKRES NOWOŻYTNY

				ŚLAD OSADNICTWA	
162	KIELNO	SZEMUD	16	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
163	KIELNO	SZEMUD	17	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
164	KIELNO	SZEMUD	18	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
165	KIELNO	SZEMUD	19	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
166	KIELNO	SZEMUD	20	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY
167	KIELNO	SZEMUD	21	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
168	KIELNO	SZEMUD	22	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
169	KIELNO	SZEMUD	23	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
170	KIELNO	SZEMUD	24	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
171	KIELNO	SZEMUD	25	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
172	KIELNO	SZEMUD	26	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
173	KIELNO	SZEMUD	27	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
174	KIELNO	SZEMUD	28	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
175	KIELNO	SZEMUD	29	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
176	KIELNO	SZEMUD	30	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY
177	KIELNO	SZEMUD	31	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
178	KIELNO	SZEMUD	32	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
179	KIELNO	SZEMUD	33	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA BRĄZU; EPOKA NIEOKREŚLONA
180	KIELNO	SZEMUD	34	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES LATEŃSKI?; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
181	KIELNO	SZEMUD	35	PUNKT OSADNICZY	OKRES NOWOŻYTNY
182	KIELNO	SZEMUD	36	ŚLAD OSADNICTWA;	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;

				ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
183	KIELNO	SZEMUD	37	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
184	KIELNO	SZEMUD	38	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
185	KIELNO	SZEMUD	39	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY
186	KIELNO	SZEMUD	40	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY
187	KIELNO	SZEMUD	41	ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
188	KIELNO	SZEMUD	42	CMENTARZYSKO	-
189	KIELNO	SZEMUD	43	HUTA SZKŁA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY
190	KIELNO	SZEMUD	44	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT
191	KIELNO	SZEMUD	45	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
192	KOWALEWO	SZEMUD	1	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
193	KOWALEWO	SZEMUD	2	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
194	KOWALEWO	SZEMUD	3	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
195	KOWALEWO	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
196	KOWALEWO	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
197	KOWALEWO	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; OKRES NOWOŻYTNY
198	KOWALEWO	SZEMUD	7	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
199	ŁEBNO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
200	ŁEBNO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D

201	ŁEBNO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D; OKRES LATEŃSKI; WCZESNA EPOKA ŻELAZA
202	ŁEBNO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
203	ŁEBNO	SZEMUD	5	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO	HALLSTATT D; WCZESNA EPOKA ŻELAZA
204	ŁEBNO	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA	MEZOLIT?
205	ŁEBNO	SZEMUD	7	ZNALEZISKO LUŻNE; ZNALEZISKO LUŻNE	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; NEOLIT
206	ŁEBNO	SZEMUD	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
207	ŁEBNO	SZEMUD	12	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
208	ŁEBNO	SZEMUD	13	PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
209	ŁEBNO	SZEMUD	14	PUNKT OSADNICZY	EPOKA BRĄZU
210	ŁEBNO	SZEMUD	15	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
211	ŁEBNO	SZEMUD	16	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
212	ŁEBNO	SZEMUD	17	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
213	ŁEBNO	SZEMUD	18	PUNKT OSADNICZY; PUNKT OSADNICZY	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
214	ŁEBNO	SZEMUD	19	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
215	ŁEBNO	SZEMUD	20	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT
216	ŁEBNO	SZEMUD	21	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
217	ŁEBNO	SZEMUD	22	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
218	ŁEBNO	SZEMUD	23	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
219	ŁEBNO	SZEMUD	24	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
220	ŁEBNO	SZEMUD	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
221	ŁEBNO	SZEMUD	26	ŚLAD OSADNICTWA	EPOKA KAMIENIA
222	ŁEBNO	SZEMUD	27	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE

223	ŁEBNO	SZEMUD	28	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE
224	ŁEBNO	SZEMUD	29	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE
225	KOLECZKOWO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT D
226	KOLECZKOWO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA
227	KOLECZKOWO	SZEMUD	3	PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
228	KOLECZKOWO	SZEMUD	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
229	KOLECZKOWO	SZEMUD	5	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
230	KOLECZKOWO	SZEMUD	6	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
231	KOLECZKOWO	SZEMUD	7	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
232	KOLECZKOWO	SZEMUD	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
233	KOLECZKOWO	SZEMUD	9	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY
234	KOLECZKOWO	SZEMUD	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE / OKRES NOWOŻYTNY
235	KOLECZKOWO	SZEMUD	11	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
236	KOLECZKOWO	SZEMUD	12	OSADA; OSADA; OSADA; OSADA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY; ŚRODKOWY I PÓŻNY OKRES LATEŃSKI; MŁODSZY OKRES PRZEDRZYMSKI - OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
237	KOLECZKOWO	SZEMUD	13	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; PUNKT OSADNICZY; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
238	KOLECZKOWO	SZEMUD	14	ŚLAD OSADNICTWA;	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH;
239	KOLECZKOWO	SZEMUD	15	ŚLAD OSADNICTWA;	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE;

240	KOLECZKOWO	SZEMUD	16	PUNKT OSADNICZY; OSADA	OKRES NOWOŻYTNY; EPOKA NIEOKREŚLONA
241	KOLECZKOWO	SZEMUD	17	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
242	KOLECZKOWO	SZEMUD	18	ŚLAD OSADNICTWA	MŁODSZA EPOKA BRĄZU
243	KOLECZKOWO	SZEMUD	19	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
244	KOLECZKOWO	SZEMUD	20	ŚLAD OSADNICTWA; OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
245	KOLECZKOWO	SZEMUD	21	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; OKRES NOWOŻYTNY
246	KOLECZKOWO	SZEMUD	22	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT; OKRES NOWOŻYTNY
247	KOLECZKOWO	SZEMUD	23	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
248	KOLECZKOWO	SZEMUD	24	ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; OKRES NOWOŻYTNY
249	KOLECZKOWO	SZEMUD	25	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES WPŁYWÓW RZYMSKICH
250	KOLECZKOWO	SZEMUD	26	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
251	KOLECZKOWO	SZEMUD	27	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; HALLSTATT D
252	KOLECZKOWO	SZEMUD	28	CMENTARZYSKO PŁASKIE	EPOKA NIEOKREŚLONA
253	KOLECZKOWO	SZEMUD	29	ŚLAD OSADNICTWA	OKRES NOWOŻYTNY
254	KOLECZKOWO	SZEMUD	30	PUNKT OSADNICZY	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
255	KOLECZKOWO	SZEMUD	31	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
256	KOLECZKOWO	SZEMUD	32	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA
257	KOLECZKOWO	SZEMUD	33	PUNKT OSADNICZY	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE
258	SZEMUDZKA HUTA	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI

				SKRZYNKOWYCH	
259	SZEMUDZKA HUTA	SZEMUD	2	HUTA SZKŁA	OKRES NOWOŻYTNY
260	SZEMUD	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
261	SZEMUD	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
262	SZEMUD	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO; CMENTARZYSKO; ŚLAD OSADNICTWA;	HALLSTATT C-D; WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE;
263	SZEMUD	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	HALLSTATT C-D
264	PRZETOCZYNO	SZEMUD	1	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
265	PRZETOCZYNO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO PŁASKIE; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?; ŚREDNIOWIECZE?
266	PRZETOCZYNO	SZEMUD	3	OSADA OTWARTA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
267	PRZETOCZYNO	SZEMUD	4	CMENTARZYSKO PŁASKIE; ŚLAD OSADNICTWA; ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNA EPOKA ŻELAZA; WCZESNE ŚREDNIOWIECZE; WCZESNA EPOKA ŻELAZA
268	PRZETOCZYNO	SZEMUD	5	CMENTARZYSKO KURHANOWE	EPOKA NIEOKREŚLONA
269	PRZETOCZYNO	SZEMUD	6	CMENTARZYSKO	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
270	PRZETOCZYNO	SZEMUD	7	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE
271	GRABOWIEC	SZEMUD	1	ZNALEZISKO LUŻNE	NEOLIT
272	BĘDARGOWO	SZEMUD	1	SKARB	HALLSTATT C
273	BĘDARGOWO	SZEMUD	2	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH; CMENTARZYSKO	WCZESNY I ŚRODKOWY OKRES LATEŃSKI; WCZESNA EPOKA ŻELAZA
274	BĘDARGOWO	SZEMUD	3	CMENTARZYSKO GROBÓW SKRZYNKOWYCH	WCZESNA EPOKA ŻELAZA?
275	BĘDARGOWO	SZEMUD	4	GRODZISKO WYŻYNNE	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE

276	BĘDARGOWO	SZEMUD	5	ZNALEZISKO LUŻNE	EPOKA NIEOKREŚLONA
-----	-----------	--------	---	------------------	--------------------

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy.

Najcenniejszą grupę obiektów zabytkowych gminy Szemud stanowi **tradycyjne budownictwo wiejskie**, które tworzy krajobraz kulturowy wsi i przysiółków. Mimo znacznych ubytków w zasobie, nadal zachowała się grupa obiektów, stanowiąca nie tylko świadectwo dawnych technik i form budowlanych, ale ich stopniowego przekształcenia od konstrukcji drewnianej do murowanej.

Najstarsze budynki to szerokofrontowe domy wzniesione w konstrukcji szkieletowej, typu szachulcowego, z łączeniami elementów drewnianych za pomocą kołków. W wypełnieniu konstrukcji stosowano cienki sznur słomiany obrzucony obustronnie gliną lub pacę, czyli suszoną gliną, często mieszaną ze słomą lub siewką. Pola wypełnień najczęściej powlekano wapnem lub cienkim tynkiem wapiennym. Konstrukcję ścian osadzano początkowo na drewnianej podwalinie, później na podwalinie z polnych otoczków, wreszcie na fundamencie z ciosanego kamienia. Niekiedy dla ocieplenia pokrywano ściany szalunkiem z desek, uszczelniając ich styk drewnianymi listwami; podobnie opracowywano szczyty. Parterowe, wydłużone bryły budynków przykrywały dachy dwuspadowe o połaciach wykonanych z trzciny lub słomy. W układzie, przeważnie dwutraktowego wnętrza, na osi środkowej umieszczano tzw. ciemną kuchnię z murowanym kominem. Klasyczne budynki tego rodzaju zachowały się na terenie gminy Szemud w następujących miejscowościach:

Będargowo, ul. Szopy 8a

Częstkowo, ul. Wejherowska 11

Jeleńska Huta, ul. Okreżna 8, przemurowany cegłą nr 19, rozbudowany jako letniskowy ul. Otalżyńska 4

Koleczkowo, ul. Wejherowska 36, położony na wzgórzu ze starodrzewem

Łebno, ul. Wejherowska 29, jeden z najlepiej zachowanych, w układzie siedliska, z ogrodem i sadem

Przetoczyno, ul. Nadrzeczna 4, kolejny w dobrym stanie również w układzie siedliska

Przetoczyno, ul. Pomorska 5

Szemud, ul. Labudy 4 i ul. Tomaszewskiego 2.

Drugim charakterystycznym typem na tym terenie był początkowo drewniany, stopniowo murowano-drewniany **dom z tzw. erklem**. Przykłady takiego budownictwa to obiekty w Będargowie przy ul. Grodzisko 12 i ul. Szopy 2, w Koleczkowie przy ul. Wejherowskiej 9 i w Łebnie przy ul. Ofiar Sztutthofu 3. Stopniowo konstrukcję szachulcową wypierała konstrukcja ryglowa wypełniana cegłą, a pod koniec XIX w. i na początku XX w. coraz liczniejsze pojawiały się budynki w pełni ceglane. Wówczas charakterystycznym typem stał się ceglana wersja tzw. domu z erklem, początkowo parterowego z użytkowym półpiętrzem, następnie już piętrowego. Na terenie gminy Szemud forma taka była szczególnie popularna w centrach większych wsi, takich jak Kielno, Szemud czy Łebno. Wymienić tu można takie budynki w Będargowie przy ul. Czyściec 1, najwięcej zachowało się w Kielnie przy głównej ulicy, czyli Oliwskiej 42, 47, 61, 73 i 77, a w

Szemudzie przy ul. Wejherowskiej 46. Wyróżniającą się grupą budynków mieszkalnych są obiekty wzniesione pod koniec lat dwudziestych i na początku trzydziestych XX w., charakteryzujące się frontowym podcieniem wspartym na kolumnach lub filarach, starannie murowane z cegły, z licznymi fryzami, gzymsami i oprawą okien z różnobarwnej cegły. Występują głównie w Bedargowie przy ul. Brazylia nr 6 i 7, ul. Grodzisko 4 i 11.

Budynkom mieszkalnym towarzyszyły **gospodarcze**, które zwykle wyznaczały regularny układ zabudowy siedliska. Niewiele ich dotrwało w pierwotnej formie, wskazać można na drewniane, w konstrukcji szkieletowej wypełnionej cegłą jak np. stodoła Łebnie przy ul. Kartuskiej 4, kryta jeszcze strzechą oraz liczne w zespołach szkół. Ponadto występują budowle kamienne, zachowane w Będargowie przy ul. Czyściec i w Przetoczynie, przy ul. Małopolskiej, a także ceglane np. w Przetoczynie przy ul. Pomorskiej 27 i 32.

Charakterystycznym i bardzo licznym elementem krajobrazu gminy Szemud są **kapliczki i krzyże** przydrożne. Kapliczki pochodzą głównie z końca XIX oraz początku XX w. Niekiedy ich forma została wiernie powtórzona w późnych latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX w., po celowych zniszczeniach dokonanych w czasie ostatniej wojny. Prezentują tradycyjną formę dwu- lub trzykondygnacyjnej bryły, nakrytej przecinającymi się daszkami dwuspadowymi. Licowane cegłą elewacje zwykle otwarte są z trzech stron półkolistymi zamkniętymi otworami, niekiedy zdobione ceglanyymi fryzami i gzymsami. W tych kapliczkach zachowało się stosunkowo dużo oryginalnych rzeźb wytwarzanych w warsztatach lokalnych twórców m.in. Bolesława Stefanowskiego z Karczemek. Przykłady takich kapliczek są bardzo liczne, znajdziemy je w Dobrzewinie, przy ul. Wejherowskiej, w Jeleńskiej Hucie przy ul. Okrężnej, w Kieleńskiej Hucie przy ul. Morelowej, w Kielnie przy ul. Partyzantów Koleczkowskich, w Kowalewie przy ul. Kartuskiej, w Przetoczynie przy ul. Pomorskiej, w Szemudzkiej Hucie przy ul. Biesiadnej, w Szemudzie przy ul. Obrońców Szemudu i wiele innych. Na tym tle wyróżnia się okazała trójczęściowa kapliczka o neogotyckiej formie w Kowalewie przy ul. Szemudzkiej 10, a także kapliczki figuralne – dwie w Kielnie przy ul. Jeziornej (obok plebani) i przy ul. Oliwskiej, a także w Szemudzie przy ul. Mercerstwo. Inne rozwiązanie to kapliczki wykonane z lastrika i odlewów betonowych, zaakcentowane parą kolumniek, zachowane w Kielnie przy ul. Letniskowej i w Bojanie przy ul. Wybickiego.

Z **obiektów sakralnych** na uwagę zasługuje przede wszystkim kościół parafialny p.w. św. Wojciecha, wpisany do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego. Świątynia, kolejna w tym miejscu, kryje w swej strukturze fragmenty barokowe i dziewiętnastowieczne. We wnętrzu zachowała elementy z bogatego wyposażenia, a jej usytuowanie na wzgórzu ze starodrzewem i terenem cmentarza jako dominanty w zabudowie wsi, to znak rozpoznawczy Kielna.

Ciekawą i liczną grupą zabytków gminy Szemud są **budynki szkolne**, powstałe niemal w tym samym czasie na początku XX w. Zazwyczaj są to charakterystyczne bryły z wyższą częścią mieszczącą szkolną klasę i niższą, z mieszkaniem dla nauczyciela. Najczęściej tworzą zespół z budynkiem gospodarczym, niekiedy także zachowany jest starodrzew.

6. Ocena dziedzictwa kulturowego gminy Szemud. Analiza szans

i zagrożeń.

Analizując stan krajobrazu kulturowego Gminy Szemud rozpoznano następujące czynniki determinujące dalszy rozwój dziedzictwa kulturowego gminy:

Silne strony:

4. tradycyjna zabudowa mieszkalna pokazująca rozwój form architektonicznych od budynku mieszkalnego w konstrukcji szkieletowej typu szachulcowego po murowaną wersję domu z tzw. erklem i grupę domów z ceglany podcieniem, pochodząca z końca i z pierwszej ćwierci XX w., często w regularnym układzie siedliskowym z budynkami gospodarczymi, kamiennymi i ceglanymi oraz starodrzewem.
5. liczne budynki szkolne o ceglanych, charakterystycznych bryłach, zwykle razem z budynkiem gospodarczym, wyróżniające się jako zespół w skali wsi (Głazica, Jeleńska Huta, Kieleńska Huta, Kamień, Łebno, Warzno).
6. zachowane obiekty architektury sakralnej (kościół w Kielnie, Szemudzie i Łebnie), razem z budynkami towarzyszącymi - plebaniami i gospodarczymi, stanowiące dominantę nie tylko w panoramie wsi lecz także najbliższej okolicy.
7. bardzo liczne obiekty małej architektury sakralnej czyli kapliczki o tradycyjnej, ceglanej formie oraz drewniane i kamienne krzyże, rozmieszczone nie tylko przy głównych drogach (Kielno, Szemud, Dobrzewino, Warzno) ale na skrzyżowaniach bocznych dróg (Szemud) oraz malowniczo wśród pól (Będargowo, Kieleńska Huta).
8. tereny cmentarzy przykościelnych okolone starodrzewem, wyróżniające się w krajobrazie regionu (Kielno), czy w zabudowie wsi (Szemud), często z kaplicami pogrzebowymi i murami cmentarnymi (Łebno)
9. cmentarze poewangelickie (Karczemki) stanowiące świadectwo przeszłości
10. komponowane tereny zielone, w tym parki podworskie w Karczemkach, Dobrzewinie, jak również aleje drogowe (Szemud-Przetoczyno, Karczemki)
11. historyczne układy ruralistyczne (Częstkowo, Kielno, Będargowo, Szemud, Jeleńska Huta)
12. środowisko naturalne wraz krajobrazem kulturowym (Trójmiejski Park Krajobrazowy, rezerваты przyrody, pomniki przyrody, szlaki turystyczne wodne, rowerowe, konne, piesze)
13. specyficzne nazwy geograficzne dawnych przysiółków obecnie ulic, niepowtarzalne w skali regionu
14. tradycja i folklor Kaszub rejonu Lesôki wraz z miejscowym językiem

Słabe strony:

15. zagrożenie tradycyjnego budownictwa mieszkaniowego poprzez wprowadzanie w obręb historycznych, regularnych siedlisk nowej zabudowy odmiennej stylistycznie od pierwotnej co powoduje rozbiórki starych domów, a także zabudowań gospodarczych.
16. brak opieki nad starymi cmentarzami zarówno poewangelickimi jak i partyzanckimi, z okresu ostatniej wojny.
17. niewystarczająca wiedza o prawach i obowiązkach właścicieli w zakresie należytego utrzymania obiektów historycznych.
18. niedostateczna edukacja o wartościach dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców co powoduje nieodwracalne zmiany w budynkach mieszkalnych i gospodarczych.
19. Zbyt małe i trudne do uzyskania dofinansowanie do projektów dotyczących remontów, konserwacji zabytków, w tym dla prywatnych właścicieli.
20. brak inwestorów zewnętrznych zainteresowanych rewitalizacją obiektów zabytkowych.

Szanse:

21. możliwość rewaloryzacji części substancji zabytkowej z wykorzystaniem dotacji państwowych jak i unijnych (kościół w Kielnie)
22. dalsze korzystne tendencje i prognozy w zakresie rozwoju turystyki kulturowej, popularność zielonych szkół, szlaków i rajdów tematycznych
23. rozszerzenie współpracy międzyregionalnej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego- szczególnie między sąsiednimi gminami

Zagrożenia:

24. postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego (układy ruralistyczne, zagrody wiejskie, cmentarze poewangelickie)
25. brak poczucia wspólnoty lokalnej wśród mieszkańców gminy

26. zbyt niska współpraca międzyregionalna w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, szczególnie między sąsiednimi gminami
27. niewłaściwe regulacje prawne umożliwiające niekontrolowaną urbanizację na obszarach cennych krajobrazowo skutkującą zagrożeniem krajobrazu kulturowego
28. dewaloryzacja krajobrazu kulturowego przez niekontrolowany proces wprowadzania nowej zabudowy lub wymianę starej na nową o obcych formach
29. brak odpowiednich przepisów pobudzających sponsorowanie kultury i ochrony zabytków
30. traktowanie konieczności ochrony dziedzictwa kulturowego jako problemu konfliktogennego i ograniczającego swobodę dysponowania własnością prywatną i publiczną
31. niewystarczająca współpraca państwa i samorządu terytorialnego na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego

7. Założenia programowe. Priorytety i kierunki działań.

Biorąc pod uwagę zasoby dziedzictwa kulturowego Gminy Szemud określono następujące priorytety oraz kierunki działań i zadania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud na lata 2014 –2017.

Priorytet I:

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno -gospodarczego gminy.

Kierunek działań programu opieki:

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Zadania:

- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących nie tylko własnością gminy
- pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w pozyskaniu środków na odnowę zabytków
- stała opieka nad zabytkami
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą

Priorytet II:

Rozszerzanie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy

Kierunek działań:

Aktualizacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków

Zadania:

- dokonywanie przeglądów zasobów wpisanych do rejestru zabytków
- zbieranie informacji, co 2 lata, od właścicieli obiektów wpisanych do ewidencji zabytków na temat przeprowadzonych remontów

Priorytet III:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Kierunek działań:

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego

Zadanie:

-konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych miejscowości w lokalnych dokumentach planistycznych, strategicznych oraz decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania przestrzennego.

Priorytet IV:

Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego gminy

Kierunek działań:

Ułatwienie dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy

Zadanie:

- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szemud na lata 2014 –2017 na stronie internetowej Urzędu Gminy
- udostępnienie informacji o obiektach zabytkowych na stronie internetowej Urzędu Gminy Szemud

8. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program został opracowany na okres czterech lat (2014-2017) i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt powinien sporządzać sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiać je Radzie Gminy oraz Pomorskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Proponuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji gminnego programu:

W ramach priorytetu I:

- poziom wydatków budżetu gminy na realizację programu ochrony i opieki nad zabytkami
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez gminę
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez właścicieli zabytkowych obiektów

- liczba obiektów poddanych pracom zabezpieczającym przed pożarem, zniszczeniem lub kradzieżą

W ramach priorytetu II:

- ilość wprowadzonych zmian do gminnej ewidencji zabytków
- ilość nowych obiektów wpisanych i wyłączonych z gminnej ewidencji zabytków

W ramach priorytetu III:

- ilość inwestycji na obszarach objętych ochroną zabytków

W ramach priorytetu IV:

- ilość opracowań umieszczonych na stronie internetowej Urzędu Gminy

9. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.). Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną, w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych,

posiadające tytuł prawny do zabytku. Zadania związane z opieką nad zabytkami na terenie Gminy Szemud mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- z budżetu gminy (w miarę posiadanych możliwości)
- w ramach dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- z budżetu Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy,
- z dotacji unijnych w ramach nowych programów operacyjnych
- z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego

10. PODSUMOWANIE . Sposoby realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków w gminie Szemud.

Poprzez prowadzenie właściwej polityki władze samorządowe mogą i powinny wytyczać oraz kreować właściwe postawy obywateli wobec zachowanego dziedzictwa. Do najważniejszych zadań w tym względzie należy :

- 1) **Edukacja mieszkańców** w zakresie konieczności ochrony miejscowego dziedzictwa kulturowego. Propagowanie idei poszanowania lokalnej specyfiki budowlanej i zachowania ciągłości tradycji. Wskazane są takie inicjatywy jak organizowanie spotkań dla ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, mające na celu uświadomienia roli zabytków w krajobrazie kulturowym. Wskazywanie i promowanie najlepszych realizacji inwestycji związanych z zabytkami.

2) **Administracyjne egzekwowanie rygorów** określonych m.in. w dokumentach planistycznych oraz decyzjach administracyjnych, głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji, a także ochrony wyznaczonych obszarów i budynków. Ważną rzeczą jest również skuteczna egzekucja prawa budowlanego, a co za tym idzie walka z samowolami budowlanymi. To właśnie prawdopodobnie samowole budowlane przyczyniły się do utraty cech zabytkowych przez znaczną część budynków. Należą do nich głównie wymiany okien, najczęściej wiążące się z poszerzeniem otworów, zmiany kształtu dachu, dowolny dobór poszycia, zbijanie tynków lub też tynkowanie elewacji ceglanych oraz docieplanie kosztem podziałów architektonicznych wystroju.

3) **Rozwój i promocja walorów turystycznych**, z wykorzystaniem w tym celu obiektów zabytkowych.

4) **Monitoring umów dotyczących sprzedaży zabytków** osobom i przedsiębiorstwom prywatnym, pod kątem realizacji zobowiązań tych podmiotów względem zakupionych obiektów.

5) Wykorzystanie zabytkowych zasobów gminy do **aktywizacji gospodarczej** np. w obszarze turystyki i rekreacji.

6) **Współpraca ze służbami konserwatorskimi** województwa:

1. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w Rejestrze Zabytków-wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami wymagają pozwolenia Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

2. Zakres ochrony konserwatorskiej dla obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Wymaga się zachowania: bryły obiektu i dachu co do kształtu i materiału, podziałów w elewacji, wystroju architektonicznego, stolarki okiennej i drzwiowej co do wielkości, kształtu, wewnętrznych podziałów oraz detalu ozdobnego. Dopuszcza się stosowanie nowych technologii we wnętrzu obiektu. Wszelkie działania projektowe, remontowe i inwestycyjne związane z tymi obiektami, wykraczające poza wyżej wymieniony zakres, wymagają uzgodnienia z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Ustala się następujące zadania, które powinny być uwzględniane przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wspierające właścicieli lub posiadaczy zabytków, wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a mianowicie:

- 1)Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- 2)Wyeksponowania poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego
- 3)Zwiększenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych.
- 4)Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- 5)Realizacji przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.